

SA'DÎ-İ ŞÎRÂZÎ'NİN GÜLİSTÂN İSİMLİ ESERİ'NİN TÜRKÇE TERCÜMELERİ

Dr. Ahmet KARTAL

*Kırıkkale Üniversitesi
Fen -Edebiyat Fakültesi*

ÖZET

Sa'dî-i Şîrâzî, İran Edebiyatı'nın en tanınmış ve önemli simalarından olup, haklı olarak dünya edebiyatında bir mevki kazanmıştır. *Gülistân* Sa'dî'nin en çok şöhret kazanmış olan ve ahlâkî hikâyelerden meydana gelen bir eseridir. Bu eser, yazılışından beri islâm âleminde münevver kitlelerin büyük bir çoğunluğu, bilhassa sünnî müslümanlar tarafından zevkle ve takdirle okunmuştur. XX. yüzyılın başlarına kadar muhtelif islâm ülkelerinin medreselerinde Fars dili ve edebiyatı öğrenimi için bir ders kitabı olarak da kullanılmış ve bu arada bir çok dile tercüme edilmiştir. Yüzyıllar boyunca taklit edilemeyen güzel bir üslûpla yazılan bu eserde bulunan hikâyeler arasına serpiştirilen şiir parçaları, gerek şiir sanatı gerekse dil ve kullanılan kelimeler ile mazmunlar bakımından kendine has bir özellik taşır. Eserde bulunan bir çok nâdir kelime, tabir ve mazmunlar ile zarif ve ince nükteler İranlı olmayanlar için olduğu kadar, bizzat İranlılar için de anlaşılması güç bir mahiyet arzeder. Bu güçlük tabii-atiyle İranlı olmayanlar için daha çoktur. Bundan dolayı eskiden beri *Gü-listâna* dair diğer dillerde olduğu gibi bir çok Türkçe tercüme ve şerhler yazılmıştır. Bu çalışmada önce *Gülistân*, daha sonra Türkçe tercümeleri; Türkçe, Arapça ve Farsça şerhleri; Farsça nazireleri ve *Gülistân* için yazılan Türkçe sözlükler hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler;

Türk Edebiyatı, Gülistân, Tercüme, Şerh, Etki, Sözlük

GİRİŞ

Sa'dî-i Şîrâzî, İran edebiyatının en tanınmış ve önemli simalarından biridir. O haklı olarak dünya edebiyatında bir mevki kazanmıştır. İran'ın birinci derecede gelen büyük şâirlerinden olan Sa'dî'nin etkisi, ölümünden yedi asır geçmesine rağmen hâlâ devam etmektedir. İran edipleri, geniş bilgi ve yüksek tefekkürü, geniş bir araştırma ve müşâhede neticesinde insan ruhunu çok iyi bilmesi, ince bir istihzâ ile insanın bütün zaafalarını teşhir etmesi ve bilhassa cezbedici, samimi, ahenkli ve rûha tesir eden şiir ve nesri bakımından Sa'dî'yi Firdevsî ve Hâfız'a tercih ettiklerini belirtirler. Nitekim Sa'dî, efsahu'l-mütekellimîn (konuşanların en fasih konuşanı) lakabıyla anılmaktadır.

Sa'dî, özellikle gazel nazım şeklinin üstadıdır. *Divanı* dışında *Gülistân* ve *Bostân* isiminde iki eseri vardır (Sa'dî'nin hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bak. Yazıcı, 1993; Kartal, 1999: 70-113). Sa'dî, özellikle *Gülistân* ve *Bostân* isimli eserleriyle dünyaca ün yapmıştır. Bu iki eser, yazılışından beri İslâm âleminde zevkle ve takdirle okunmuştur. Ayrıca bir çok dile tercüme edilip birçok defa basılmış ve şerhleri yapılmıştır.

Bu çalışmada önce *Gülistân*, daha sonra *Gülistân'ın* Türkçe tercümeleri; Türkçe, Arapça ve Farsça şerhleri; Farsça nazireler ve daha iyi anlaşılması için hazırlanan özel Türkçe *Gülistân* sözlükleri hakkında bilgi verilecektir,

GÜLISTÂN

Gülistân Sa'dî'nin en çok şöhret kazanmış olan ve ahlâkî hikâyelerden meydana gelen bir eseri olup, 656/1258 yılında yazılmıştır (Ateş, 1968: 171). Makâme tarzında yazılan *Gülistân*, mensur kısımlar arasına bir takım manzumelerin ilâvesi ile oluşan bir mukaddime ve sekiz bâbdan

meydana gelmektedir:

1. bâb hükümdarların hâl ve hareketleri,
2. bâb dervişlerin ahlâkı,
3. bâb kanâatin fazileti,
4. bâb susmanın faydası,
5. bâb aşk ve gençlik
6. bâb takatsızlık ve ihtiyarlık,
7. bâb terbiyenin tesiri
8. bâb ise, sohbet âdâbı ile ilgili hikâyeye ve fıkraları ihtiva etmektedir (Yazıcı, 1993:38).

Bu bâblar, çoğu kere günlük hayatta karşılaşılan olaylar dikkate alınarak bunlardan ahlâkî ve edebî sonuçlar çıkarılabilen hikâyeler, nükteler ve beyitlerle süslenmiştir (Yazıcı, 1996:240). Sa'dî'nin mezkur bâblarda anlattığı, hikâyelerin bir kısmı kendi müşahedelerine, bir kısmı ise duyduklarına veya okuduklarına dayanmaktadır. Eser, üslup bakımından olduğu kadar, tertip bakımından da mükemmeldir. Bâblar sıralanırken, birbirleri ile olan irtibatları göz önünde tutulmuş, mensur ve manzum kısımlar arasında bir nispet sağlanmış ve fikirler kısa ve veciz bir şekilde ifade edilmiştir (Yazıcı, 1993: 38).

Sa'dî *Gülistân* isimli eserinde, son derece yüksek bir nesir üslubunun yanında (Ateş, 1968: 171) akıcı ve güzel bir seci de kullanmıştır (Şafak, 1316:682).

Sa'dî'den önceki müellifler, hemen hemen ahlâkî her konuda manzum olarak bir çok nasihatla bulunmuşlar, fakat meramı ifade için nazmı daha uygun gördüklerinden nesirle yazmamışlardır. Sa'dî, bu eksikliği gidermek için *Gülistân'ı* mensur olarak yazmıştır (Nasr, 1316: 804). Sa'dî, bu eserini yazarken Farsça ve Arapça şiiirlerin yanında âyet, hadis ve atasözlerine de yer vermiştir. Ayrıca Abdullah-ı Ensârî'nin, *Makâmât* sahibi Hamîdî'nin, *Kelîle ve Dimne* mütercimi Ebu'l-Meâlî Nasrullah-ı Münşî'nin secili üslubunun etkisi altında kalmakla birlikte, bunları daha yumuşatarak ve bir ölçüde sadeleştirmek

suretiyle kendine has bir nesir üslubu meydana getirmiştir (Yazıcı, 1996; 240).

Toplumsal meseleleri ihtiva eden dünyada çok az eser bulunur. Sa'dî, *Gülîstân*'ında ictimâî bir çok önemli meselelerden bahsetmiş ve bu meselelerin her birini, ince mânâlar ihtiva eden bir hikâye ile dile getirmiştir (Şafak, 1316: 683).

Hikmet İlaydın, *Gülîstân*'ın Sa'dî'nin öteki eserlerinden izler taşınması ve çeşitli alanlardaki kabiliyetlerini serbestçe denemesine imkan vermesi bakımından, Sa'dî'yi en iyi şekilde temsil eden bir sentez niteliğinde olduğunu belirttikten sonra, onun kişiliğinin bu eserde olduğu gibi görüldüğünü ifade eder (İlaydın, 1974: 13).

Yazıldığı tarihten itibaren büyük rağbet gören *Gülîstân*'ın dünya kütüphanelerinde birçok yazma nüshası bulunmaktadır (Yazıcı, 1996: 240). Ayrıca birçok basması ile çeşitli dillere yapılmış tercüme ve mevcuttur. (*Gülîstân*'ın tercüme ve şerhleri için bak. Yazıcı, 1993: 38-9; 1996: 240-1.)

GÜLİSTÂN'IN TERCÜME VE ŞERHLERİ

Sa'dî'nin *Gülîstân*'ı yazılışından beri islâm âleminde münevver kitlelerin büyük bir çoğunluğu, bilhassa sünnî müslümanlar tarafından zevkle ve takdirle okunmuştur. XX. yüzyılın başlarına kadar muhtelif islâm ülkelerinin medreselerinde Fars dili ve edebiyatı öğrenimi için bir ders kitabı olarak da kullanılmış ve bu arada bir çok dile tercüme edilmiştir (Hoca, 1980:22). *Gülîstân*, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde de aynı maksatla kullanılmıştır. Nitekim Âşık Çelebi, Hayâlî hakkında bilgi verirken *ol ki debistân-ı edebde sebak-hân ve Gülîstan u Bostândan varak-gerdân olup...* (1994, C. II: 868) demesi, Yahyâ hakkında bilgi verirken ise, *Gülîstân okurken bülbüller ile sebakdaşı* (1994, C. I: 336) ifadelerini kullanması, ayrıca Râmiz'in Sâ'ib'i tanıtırken *...henüz gonca-i nev-demîde*

gülşen-i serây-ı sahavet iken fenn-i fârisiden Gülîstân-ı debistâna ve 'ulûm-ı 'arabiyyeden sarfu nahvden Câmî-mu'ciz-beyâna varınca vâlid-i kesîrû'l-mehâmîdlerinden telemmüz... (Râmiz, 1994:152) diye bahsetmesi bunu açıkça göstermektedir. Ayrıca İshak Çelebi, saba rüzgarının gonca tıflına *Gülîstân* okuttuğunu (Âşık Çelebi, 1994, C. I: 144):

Gonca tıflına *Gülîstân* okıdır bâd-ı sabâ Kulıdur şâh-ı gül ardınca kitâbın getirür

Fehîm-i Kadîm ise, bülbüllerin muhabbet (sevgi) mektebinde *Gülîstân* okuyup inleyen gönlünden ders öğrendiklerini (*Fehîm-i Kadîm*, 1991:606):

Mekteb-i bâğ-ı mahabbetde *Gülîstân* okıyup
Bülbülân meşk alurlar dil-i nâlânundan

ve gülbağçesi mektebinde gül ile lâlenin birbirlerine gülbağçesini (Şeyh Sa'dî'nin *Gülîstân* isimli eserini) gösterdiklerini söyleyerek bu konuya ışık tutmuştur (*Fehîm-i Kadîm*, 1991: 160):

Mekteb-i gülşende seyr eyle gül İle lâleyi
Birbirine iki dilberdük *gülîstân* gösterür

Yahyâ Bey'in şu beyti ise, bize *Gülîstân*'ın okunduğu bir sahneyi resmeder gibidir (*Yahyâ Bey*, 1977:327):

Başın egüp bu gonca *Gülîstân* okur kaçan
Ben sanuram ki hastası için kitâb açar¹

Ayrıca Râmiz'in Sâhib Efendi Pîrî-zâde hakkında bilgi verdiği şu ifadelerden *Gülîstân*'ın ezberlendiğini öğreniyoruz:

...henüz gonca-i nev-demîde gülşen-i serây-ı tufûliyyet iken Gülîstânı ezber ile Bahâristân-ı 'irfâna duhûl iden ezkiyâ-yı me-hâdîm-i kirâmdan bir mahdûm-ı huçeste-fer-câm olmagla evvelîn-i ikrâmları olan mülâ-zemetle tevkîr ü ihtirâm olunduklarından sonra sinn-i şerifleri bâlig-i nisâb... (Râmiz, 1994:147).

Ulvî Divânı'nın dibacesinde yer alan şu sözler bu durumu destekler mahiyettedir:

Bülbüller varak-ı gülden sebak-ı 'ışkı okımakda hezâr dâstân-t ye's ile Gülistân u Bûstânı ezber kılmakda... (Üzgör, 1990: 368).

Necâtî Beğ'in şu beytinden ise, *Gülistân'da* geçen bazı beyitlerin ezberlendiği anlaşılmaktadır (*Necâtî Beğ, 1992: 166*):

Olamaz tab'-ı Necâtî gibi bülbül bezle-gûy Fi'l-mesel hıfz itse ebyât-ı *Gülistânı* dürüst Ayrıca *Gülistân* ve Câmî'nin *Bahâristân'ı* meclislerde de okunmuştur:

Okundu bezm-i gülşende müdâmî

Gülistân u Bahâristân-ı Câmî (Yahyâ Bey, 1977: 251)

İzzet Mollâ'nın şu beytinden ise, cenaze mezara defnedildikten sonra, ölünün kabri başında *Gülistân'dan* bir beyit okunarak dua edildiğini öğreniyoruz:

Berg-i gülle 'andelîb-i zârı tekfîn etdiler

Bir *Gülistân* beytini üstünde telkîn etdiler (*Onay, 1993: 84*).

Sa'dî, bu mensur eseri içerisinde yer alan hikâyeler arasına, yer yer hikâyelere uygun şiirler yerleştirmiştir. Sekiz bâb içinde insanın dünyevî ve uhrevî hayatına dair eğitici ve öğretici hikâyeleri içine alan bu mensur eser, yer yer hikâyelere uygun şiirlerle süslenmiştir. Yüzyıllar boyunca taklit edilemeyen güzel bir üslûpla yazılan bu eserde bulunan hikâyeler arasına serpiştirilen şiir parçaları, gerek şiir sanatı gerekse dil ve kullanılan kelimeler ile mazmunlar bakımından kendine has bir özellik taşır. Eserde bulunan bir çok nâdir kelime, tabir ve mazmunlar ile zarif ve ince nükteler İranlı olmayanlar için olduğu kadar, bizzat İranlılar için de anlaşılması güç bir mahiyet arzeder. Bu güçlük tabiatıyla İranlı olmayanlar için daha çoktur. Bundan dolayı eskiden beri *Gülistân'a* dair diğer dillerde olduğu gibi bir çok Türkçe tercüme ve şerhler yazılmıştır (*Hoca, 1980:22*).

Klâsik şâirlerimiz, *Gülistân'ın* bazı özelliklerini de şiirlerinde kullanmışlardır:

Hayâlî Bey, *Gülistân'ın* Sa'dî tarafından İbn-i Zengî (veliaht II. Sa'd) adına yazılıp ona takdim edildiğini belirtir (*Hayâlî, 1992:121*):

Hâl-i hindûn ehl-i dil vasf itse dîvân bağlanur

İbn-i Zengî yâdına gûyâ *Gülistân* bağlanur

Bâkî, şu beytiyle *Gülistân'ın* içerisine yer yer nihâîlerin serpiştirildiğini vurgularken (*Bâkî, 1994: 254*):

Hatt-ı la'liyle kaşı cânânun

Bir rübâ'îsidür *Gülistânun*²

Necâtî Beğ (*NecâtîBeğ, 1992: 197*) ve Avnî (*Aymutlu 1992:107*) ise, onun çeşitli bâblardan oluştuğunu ifade etmişlerdir:

Fasl-ı bahâr ayn-ı behişt olmaya idi Yazmazdı Şeyh Sa'dî *Gülistâna*, bâblar (Necâtî Beğ)

Hatt u hâl ile bulur Avnî ruh-ı yâr şeref

Bâblarla nitekim buldı *Gülistân* revnak (Avnî)

Yahyâ Bey, yeşil elbise giymiş sevgiliyi, yeşil ciltli bir Sa'dî *Gülistân'ı* gibi tarif ederken (*Yahyâ Bey, 1977: 339*):

Ya yeşil cild ile bir Sa'dî *Gülistânı* mıdır

Ya yeşil şehperlü bir hûr-ı melek-simâ mıdır

Bâkî, erguvânî bir elbise giyen sevgiliyi, ergavânî bir cilt ile ciltlenmiş bir *Gülistân* gibi düşünür (1994: 341):

Ergavânî câmen içre oldı cismün iy peri

Ergavânî cild ile gûyâ *kitâb-ı Gülsitân*

Yetîm, şu beytinde *Gülistân* nüshasının varakları kenarlarına Câmî'nin *Bahâristân'ının* yazıldığını da söylemektedir (*Âşık Çelebi, 1994: C.1:328*):

Görenler 'arızında sandılar hattını cânânun

Kenârında yazılmışdur *Bahâristân Gülistânın*

İstinsah edilen *Gülistân* nüshalarının ser-levhası ile sayfa kenarları çeşitli süs ve bezeklerle süslenmektedir. Kâlâyî, o süs ve bezeklerdeki kırmızı başlıkları lâleye benzetir:

Bir *Gülistân* yazıyor hâme-i kudret seyr it

Döndü tezhîbde ser-levha-i âle lâle (*Çeltik, 1998: 136*).

Türk Edebiyatı'nda *Gülîstân*'ın Türkçe tercümelerine; Türkçe, Arapça ve Farsça şerhlerine; Farsça naziresine ve daha iyi anlaşılması için hazırlanan özel *Gülîstân* sözlüklerine rastlanmaktadır. Bunları şu şekilde gösterebiliriz:

GÜLİSTÂN'IN TERCÜMELERİ

Seyf-i Serâyî, *Gülîstân Tercümesi*

Türk edebiyatında *Gülîstân* ilk defa 793/1391 tarihinde Seyf-i Serâyî tarafından Kıpçak Türkçesine çevrilmiş ve Melikü'z-zahir Barkuk'un hâcibü'l-huccâbı (devlet bakanı) Bathas es-Sudûnî'ye ithaf edilmiştir (*Eckmann, 1996: 55*). Seyf-i Serâyî bu tercümesinde *Gülîstân*'ın aslına pek bağlı kalmamıştır. *Gülîstân*'daki mensur hikâyelerin tercümelere bir dereceye kadar aslına uygun ise de, manzum parçalar oldukça serbesttir. Ayrıca tercüme edilmeyerek atlanılan bölümler de vardır (*Taymas, 1988:74-9*). Bu tercümede Seyf-i Serâyî'nin bazı şiirleri de bulunmaktadır (*Joseph, 1331: 133*).

Gülîstân'ın mensur hikâyeleri, Seyf-i Sarâyî tarafından devrin en güzel bir nesir diliyle Türkçeye çevrilmiştir. Eserde beyit, kıt'a, mesnevi, rubai vb. gibi nazım şekilleriyle söylenmiş manzum parçalarda ise Serâyî, Farsça mısraların, Türkçe mısralar hâline getirilmesini sağlayan daha yaratıcı bir ifade kullanmıştır (*Banarlı, C. I, 1987:362*). Bu eser, özellikle kelime hazinesi ve gramer özellikleri yönünden Türk dili için önemli bir kaynaktır (*Hacıeminoğlu, 1992: 73*).

Eserin Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde (Nu. 1553) bulunan tek nüshasının tıpkı basımı bir önsözle birlikte Feridun Nafiz Uzluk tarafından neşredilmiştir (bak. bibl. *Seyfî Serâyî, 1954*). A. Fehmi Karamanlıoğlu, bu nüshanın tenkitli metniyle dizinini 1967 yılında doçentlik tezi olarak hazırlamıştır. Bu çalışma daha sonra tıpkı ba-

sımıyla 1978 ve 1989 tarihlerinde Ankara'da yayınlanmıştır. Macar Türkoloğu A. Bodrogligeti eseri, 1969 yılında Budapeşte'de (bak. Bibl. *Bodrogligeti, 1969*), Prof. Dr. Emir Nadjib 1975 yılında Alma-Ata'da iki cilt hâlinde neşretmiştir.

İsbîcâbî, *Gülîstân Tercümesi*

Gülîstân ikinci defa, İsbîcâbî adlı bir kişi tarafından 800/1397-98 tarihinde Çağatay Türkçesine tercüme edilmiş ve Türkistan valisi, Timur'un oğullarından Miran Şah'ın oğlu Muhammed Sultan'a ithaf edilmiştir (*Eckmann, 1989: 17*). Bu tercümeden ilk defa Zeki Velidi Togan bahsetmiştir (*Togan, 1960: 146*).

İsbîcâbî, tercümesinde Farsça aslına esas bakımından sadık kalmakla birlikte, kelime kelime çevirmeyip bazen metni kısaltmış, bazen de ilâveler yapmıştır. Mütercim en çok manzum bölümlerde aslından ayrılmıştır. İsbîcâbî, Sadi'nin kendi maceralarını anlattığı yerlerde kullandığı birinci şahsı, bazen birinci şahısla bazen de "şeyh aytur rahmetu'llahi aleyhi" ibaresiyle çevirmiştir (*Eckmann, 1989:17*).

Eserin tek yazma nüshası British Museum, Or. 11685 numarada kayıtlıdır. Nerede, ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiği belli olmayan nüsha tam değildir. Başından 2-3, sonundan da 6-8 kadar yaprak düşmüştür. Nüsha bugünkü hâlinde 110 yapraklıdır (*Eckmann, 1989:17*).

Mamud b. Kâdî-i Manyas

Anadolu sahasında *Gülîstân*'ın Türkçeye tercümesini ilk defa Sultan II. Murad dönemi âlimlerinden Mahmûd b. Kâdî-i Manyâs'ın yaptığı kabul edilmektedir. Kadı Mahmud'un biri manzum ve ilâveli diğeri ise muhtasar olmak üzere iki *Gülîstân Tercümesi* vardır. Birincisi *Gülîstân'ın Manzum ve İlâveli Tercümesi*'dir. Kadı Mahmud'un, padişahın emriyle yaptığı manzum tercüme, eklemeler yapılarak genişletilmiş bir tercümedir. Mensur kısımlar yine mensur halin-

de, manzum kısımlar ise manzum olarak tercüme edilmiştir. Kadı Mahmûd, tercüme ederken bazen metnin aslından uzaklaşmış ve tercüme ettiği konuyla münasebet kurarak eserine çeşitli hikâyeler ile fıkralar eklemiştir. Ayrıca hikâyeyi anlattıktan sonra bundan alınacak dersi veya çıkarılacak neticeyi de belirtmiştir. Kadı Mahmûd, mensur hikâyeleri ve manzumeleri tercüme ederken hikâye ile manzume başlıklarını belirtmemiş, ancak manzum kısımları aynen eserine alıp altlarına ise manzum Türkçe tercümelerini yazmıştır. Farsça kısımları biraz koyu yazarak Türkçelerinden ayırmıştır. Kadı Mahmûd, tercüme ederken zorlandığı manzum kısımları aynen muhafaza etmiştir (Özkan, 1993: 7-8).

Bu tercüme eksik olup 8 bölüm olan *Gülistân*'ın ilk 4 bölümü tercüme edilmiştir. Dil bakımından sâde ve daha çok Türkçe unsurlar taşıyan bu tercümenin Üniversite Kütüphanesi, T.Y. 3010 numarada kayıtlı bir nüshası vardır (Özkan, 1983:10).

Kadı Manyas tarafından yapılan ikinci tercüme ise *Mensur Tercüme*'dir. Bu *Mensur Tercüme*, Kadı Mahmûd'un, manzum ve ilâveli tercümeden vazgeçerek *Gülistân*'ı mensur olarak ve daha muhtasar bir şekilde tercüme yapıp II. Murad'a takdim ettiği tercümedir (Özkan, 1993: 14).

Kadı Mahmûd, mensur ve muhtasar tercümeyi bir arkadaşının isteği ve teşviki üzerine yapmıştır. Nitekim bunu eserinin *Te'lif-i Kitâb* bölümünde şu şekilde açıklamaktadır:

.... bir gün hayret hücresinde, baş ceyb-i murâkabeye çeküp oturmuşidum. Ashâbumuz -ki a'yânun efdalından ve efdalunuñ a'yânından idi, insânda 'ayn gibi ve 'ayında insân gibiydi- katuma geliüp emlehi-ş-şu'arâ, efha-rü'l-'urefâ, sultânü'l-'ulemâ, kıdvetü'l-mütekaddimîn, muktedâü'l-müte'ahhirîn Hoca Sa'dî-i Şirâzînin -tâbe serâhu ve ca'ale'l-cennete mesvâhu- Gülistânını -hemîşe tâze ve hurremdür Pârsî hikâyetinde durur rengin ve müzeyyen- dilerem ki Türkî diline tercüme

kulasın ki Rûm halkı Pârsîden gâfil ve zâhil dururlar; tâ ki ol hondan bunlara döşeyesin, bunlar dahı sunalar diyü iltimâs itdi. Ve hem seni dahı senden sonra hayrıla yâd ideler... (Özkan, 1993:130-1).

Kadı Mahmûd, *Gülistân*'ı önce manzum olarak tercüme etmeyi düşündüğünü, fakat Türk dilinin "galîz" bir dil olduğunu ve Farsça beyitler altına "bârid" düştüğünü görünce mensur olarak yazmayı daha uygun gördüğünü şu şekilde dile getirir:

....fıkr itdüm ki bir vechile nazm tercüme idem. Gördüm ki Türkî dili galîz dildür, ebyât-ı 'Acem katında bârid düşer, nesr vechile tercüme kılmagı evlâ gördüm (Özkan, 1993: 132).

Kadı Mahmûd, eserine Sa'dî'den farklı olarak o dönemde yazılan diğer mensur eserlerde olduğu gibi Arapça, hamdele ve salvele ile başlamıştır. Daha sonra Sa'dî'den tercüme ve yeni eklemeler yaparak Sa'dî'nin yazdığı Münâcât ve Na'tı tercüme etmiştir. Sa'dî'nin, Sa'd b. Zengî ve Ebûbekir'e yazdığı medhiyeleri çıkarmış ve Sultan II Murâd'a *Der-Medh-i Sultân Murâd bin Mehemmed Hân* başlığı altında kasî-de nazım şekliyle 11 beyitlik bir medhiye yazmıştır. Burada dikkati çeken noktalardan biri, Kadı Mahmûd'un Sa'dî'nin eserini yazma sebebinin tercüme ettikten sonra, kendinin bu eseri tercüme etme sebebinin açıklamasıdır.

Kadı Mahmûd, tercümesinde, tercüme için seçtiği hikâyeleri Türkçeye aktarırken hem lâfzen hem de maâlen aslına sadık kalmış, hiç bir ilâve yapmadan tercüme etmiştir. Kadı Mahmûd, tercümesine *Gülistân*'da geçen gerek hikâyelerin gerekse hikmet ve pendlerin hepsini almamış, bunların arasından bir seçme yapmış ve uygun gördüklerini almıştır. Ayrıca aldığı hikâyeleri, kelime kelime tercüme etmemiş bazen atlamalar yapmıştır.

Kadı Mahmûd, *Gülistân*'da geçen âyet, Arapça beyit veya ibareleri lâfzen almış ve daha

sonra tercüme etmiştir. Farsça yazılmış beyitleri ise mensur olarak tercüme etmiştir. Kadı Mahmud, hikâyelerde olduğu gibi, beyitlerin hepsini tercüme etmemiş, onlarda da seçme yapmıştır.

Kadı Mahmûd, *Gülistân'da* geçen hikâyeler, hikmetler, pendler, beyitler... arasından seçme yaparak, *Gülistân'ın* muhtasar bir tercümesini meydana getirmiştir.

Özkan, Kadı Mahmûd'un eserini muhtasar olarak oluşturmasını şu şekilde açıklamaktadır:

Manyasoğlu' nun manzum ve ilaveli tercümesini yarım bırakması, bu ikinci tercümeyi de biraz muhtasar tutması, bu işi bir an önce gerçekleştirmeye mecbur kalmasından ileri gelen bir durum olmalıdır. Ayrıca kendi zamanında Türk dili ve edebiyatının gelişmesinde şuurlu bir rolü ve hizmeti olan, birçok Arapça ve Farsça eseri Türkçeye çevirmek ve Türkçe eserler telif etmek konusunda devrinin bilginlerini teşvik eden Sultan II. Murâd'ın, Gülistân gibi pek meşhur ve ahlâkî değer taşıyan bir eserin tez zamanda Türkçeye kazandırılması hususunda bir arzusunun olabileceği de düşünülebilir. Bu sebeple mütercim de tercümeyi kısa zamanda tamamlayıp bu kıymetli eseri Türk diline kazandırmak maksadıyla bazı kısımları tercümesine almamış olabilir (1993: 15).

Kadı Mahmûd, tercümesinde sâde ve açık bir dil kullanmaya gayret göstermiştir. Bu şekilde davranmasının en önemli sebebi ise, eserin özellikle halk tarafından anlaşılması ve ondan istifade edilmesi düşüncesidir.

Kadı Mahmûd'un *Gülistân Tercümesi'nin* iki nüshası vardır:

1. Süleymaniye Kütüphanesi, Cârullah, Nu. 1648.
2. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kitaplığı, Nu. 3778.

Ayrıca Özkan, Zeki Velidi Togan'ın Türkiye kütüphanelerindeki bazı yazmalardan bahseder-

ken Fahri Bilge'nin kitapları arasında, Kütahyalı Mehmed bin Ferhâd tarafından İstinsah edilmiş, II. Murad namına, Mahmud bin Kâdî-i Manyas tarafından yapılmış bir *Gülistân Tercümesi'*nden bahsettiğini, ancak araştırmaları sonucu böyle bir nüshaya rastlayamadığını belirtmektedir. Özkan, Kilisli Rifat Bilge'nin *Gülistân Tercümesi'nin* mukaddimesinde *Gülistân* tercümeleri üzerinde dururken Manyasoğlu'nun mensur olarak yaptığı tercümenin bir nüshasının kendisinde de mevcut olduğunu ancak bu nüshanın hayli eksik ve ziyâna uğramış olduğunu söylediğini belirtmekte ve bu nüshanın Seminer Kitaplığı'ndaki nüshanın bir benzeri veya aynısı olma ihtimalinin olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bu nüsha da epeyce eksik bir nüshadır (1993: 17).

Kadı Mahmûd'un bu eseri Mustafa Özkan tarafından neşredilmiştir (bak. bibl. Özkan, 1983).

Za'îfi, *Kitâb-ı Nigâristân ve Hadîka-i Sebzistân*

Za'îfî'nin "Sebeb-i Telif" kısmında İstanbul'da kira ile tuttuğu bir evde yazdığını söylediği bu eser, Sa'dî'nin *Gülistân'*ının Türkçe tercümesidir. Eser, aruzun mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün kalıbıyla yazılmış bir mesnevî olup, Za'îfî Külliyyâtı'nın Hat Sanatları Müzesi, Free Library of Philadelphia, British Museum ve Leningrad'da mevcut olan nüshalarında bulunmaktadır.

Baş : Hudâya hamddur kevneyne zînet

Ana olsun senâ vü şükr ü minnet

Sonu : Bulup oldı Nigâristân zînet

Tamâm oldı Hudâya şükr ü zînet (*Ko çin, 1991:22*)
Gülistân, mensur ve manzum olarak yazılmasına rağmen Za'îfî, eserini baştan sona kadar manzum ve mesnevi nazım şekliyle yazmıştır. *Gülistân'da* yer alan ve ekseriyetle gazel nazım şekliyle yazılan kısımları yine mesnevî nazım şekliyle ve manzum olarak tercüme etmiştir. Ba-

zen *Gülistân'da* geçen beyitleri aynen almış ve daha sonra onları manzum olarak tercüme etmiştir. Sa'dî'den farklı olarak hikâyelerin başına mensur birer başlık eklemiştir. Za'îfî, *Gülistân'a*. maâlen bağlı kalıp serbest tercüme etmiştir.

Bu tercümenin bir bölümü Şerife Çavuşoğlu tarafından bitirme tezi olarak hazırlanmıştır (bak. bibl. Çavuşoğlu, 1978).

Mehmed Es'ad, *Gül-i Handan Tercüme-i Gülistan*

Osmanlılar devrinin tanınmış edip ve bilginlerinden olan Mehmed Es'ad, meşhur müverrih ve şeyhülislâm Hoca Sadeddin Efendi'nin ikinci oğludur, kendisi de şeyhülislâm olmuştur. *Gül-i Handân*, yer yer manzum ve mensur bir *Gülistân* tercümesidir. Mütercim eserin baş tarafına Sultân I. Ahmed hakkında uzun bir mesnevî eklemiştir (Aktepe, 1995, C. 11: s. 341). Mehmed Es'ad, *Gülistân* tercümesini Sultân Ahmed I.'e ithaf etmiştir. Eserin uzun önsözünde bulunan bir beyitten, Mehmed Es'ad'ın eserine *Gül-i Handân* adını verdiği anlaşılmaktadır (Ateş, 1968: 200).

Bu tercüme aslından farklılık göstermektedir. Mütercim sözü biraz uzatmış, bazı kelime ilaveleri yapmıştır. *Gülistân'da* yer alan beyitleri ise nazmen tercüme etmiştir (Kilisli Rifat Bilge, 1984: 312).

Eser, eksik bir yazması esas alınarak Şevket Beyzâde Saffet Bey tarafından İstanbul'da yayınlanmıştır (bak. bibl. Sadî-i Şîrâzî, 1292).

Gül-i Handan Tercüme-i Gülistân'ın Nüshaları:

Nuruosmaniye Kütüphanesi Nu. 3215, 3736, 4203, 4204.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Köşkü, Nu. 1912.

Ahmed Sâib-İzzet, *Tercüme-i Gülistân-ı Sa'dî*

Ahmed Sâib ve İzzet Beylerin müşterek yap-

tığı bu tercümede, mensur kısımlar nesren, manzum kısımlar ise nazmen tercüme edilmiştir. Bu tercüme aslına oldukça uygundur (Kilisli Rifat Bilge, 1984: 312). Bu tercüme *Tercüme-i Gülistân-ı Sa'dî* başlığı altında matbu olarak 1291/1874 tarihinde İstanbul'da basılmıştır.

Mehmed Said Efendi, *Gülistân-Mülistân*

Şehzade Reşad Efendi'nin hocası olan Mehmed Said Efendi *Gülistân'ı* tercüme etmiş ve *Mülistân* adını vermiştir. Bu tercümede *Gülistân'da* yer alan manzum kısımlar da mensur olarak tercüme edilmiştir. Tercüme, Türkçenin cümle yapısı gözetilmediğinden kusurludur (Kilisli Rifat Bilge, 1984: 312). Bu tercüme mükerrer olarak İstanbul'da basılmıştır (bak. bibl. Sadî-i Şîrâzî, trhsa, 1291).

Ahmed Esad, *Gülistân Tercümesi*

Bu tercümede, *Gülistân'ın* aslına bağlı kalınmasına rağmen aslının güzelliğinden uzaktır. Bu tercümenin "önsözü ve birinci kısmı" 1932 tarihinde basılmıştır (Çavuşoğlu, 1978: XI).

Osman Faik, *Zübde-i Gülistân*

Osman Faik tarafından hazırlanan bu eser, *Gülistân'ı* kelime kelime açıklayarak oluşturulmuştur. Tercüme ya da şerh olarak değerlendirilmenin güç olduğu bu eser, daha çok öğrencilere Farsça öğrenmede yardımcı olması amacıyla hazırlanmıştır. Sayfa kenarlarında ise *Gülistân* dilbilgisi yönünden şerh edilmiştir. *Zübde-i Gülistân*, İstanbul'da 1307 tarihinde yayınlanmıştır (Bak. Bibl. Osman Fâik, 1307).

Gülistân'ın yukarıda zikrettiğimiz manzum, mensur, satır altı ve mensur kısımlarının mensur, manzum kısımlarının ise manzum olarak Türkçe'ye yapılan tam tercümelerinin yanında, bazı bölümlerinin de tercüme edildiği görülmektedir. Bu tür eserler ya *Gülistân'ın* herhangi bir bâb'ının ya da herhangi bir bâb'ının içerisinde

geçen bir hikâyenin tercümesi olarak görülmektedir. Bu tür tercümelemler şunlardır:

Za'îfî, *Kitâb-i Bostân-ı Nesâyih*

16. asır şâirlerimizden Pîr Mehmed b. Evrenos b. Nûreddîn Za'îfî, Attâr'ın *Pend-nâme* isimli eserini *Kitâb-ı Bostân-ı Nesâyih* adı altında, *Gülistân*'ın sekizinci bölümünün nazmen tercümesinin eklenmesiyle ve *Pend-nâme* ile aynı vezinle Türkçeye manzum olarak tercüme etmiştir.

Kitâb-ı Bostân-ı Nasâyih üzerine yapılan iki çalışmada, eserin, Ferîdüddîn Attâr'ın *Pend-nâme*'sinin nazmen ve genişletilerek tercüme edildiği söylenmiş ve *Gülistân*'dan tercüme ettiği kısımlar ise Za'îfî'nin telifi gibi gösterilmiştir (Tokatlı, 1996: XX; Koçin, 1991:42).

Oysa *Kitâb-ı Bostân-ı Nesâyih*'in, ilk 985 beyti (48-88. beyitler Za'îfî tarafından yazılmıştır.) Attâr'ın *Pend-nâme* isimli mesnevisinden tercüme edilmiş, 986. beyitten 1528. beyte kadar olan kısım ise, Sa'dî'nin dünyaca ünlü *Gülistân* isimli eserinin sekizinci bölümü tercüme edilerek oluşturulmuştur. Za'îfî, eserini Attâr ile Sa'dî'den tercüme ederek oluşturduğu ipucunu, sanki eserinin sonunda her ikisini anıp onlara dua ederek vermektedir:

H'âce 'Attâra Hudâyâ lânet it
Menzilin mahşerde yarın cennet it Şeyh
Sa'dî canına hem rahmet it
Nârdan rûhın u cismin 'ismet it
(Tokatlı, 1996: Metin 118)

Za'îfî bu tercümeyi yaparken, Sa'dî'den farklı olarak *Gülistân*'ın sekizinci bölümünde 'pend' ve 'hikmet' başlıkları altında geçen mensur bölümlerin bazen bir kısmını bazen tamamını, bazen de bu bölümü farklı şekilde mensur olarak tercüme etmiş ve konunun başlığı olarak vermiştir. Mensur olarak yazılan 'pend' ve 'hikmet'ler ile manzum kısımları ise nazmen tercüme etmiştir. Za'îfî, *Gülistân*'ın sekizinci bölümünü tercüme ederken Özellikle beyitleri, ya ge-

nişleterek ya yeni beyitler ekleyerek ya da çıkartarak tercüme etmiştir.

Gülistân ile Za'îfî'nin tercümesinin mukayesesi hakkında geniş bilgi için bak. Kartal, 1999: 608-36.

Fihrist-i Gülistân-ı Şeyh Sa'dî

Kim tarafından ve ne zaman yazıldığı bilinmeyen bu eserin nüshası Hikmet İlaydın'da bulunmaktadır. Hikmet İlaydın bu eser hakkında şunları söylemektedir:

Fihrist-i Gülistân-ı Şeyh Sa'dî adını taşıyan bu eser, ortalarında geçen bir kayıttan anlaşıldığına göre, Kâtip İbrahim adlı bir zat tarafından, Gülistân'ın sade manzum kısımları nazmen tercüme edilmek suretiyle meydana getirilmiştir. Yalnız sekizinci bab, hikmetleriyle, mev'izeleriyle aynen çevrilmiştir. Kitabın yazıldığı yıla ait bir tarih kaydına rastlanmıyor. Mühründe Muhammed b. Halil yazılı olan zat, oğlu Mustafa'ya hediye etmek üzere, h. 984 (1575) Muharreminde bu kitabı satın alıyor. Eser, h. 1037 (1627) tarihinde bir başka zata ve h. 1053 (1644)'de Seyfed-din b. Ali adlı bir kişiye geçiyor. İmlasının, yazısının biçimine göre bu kitabın en az XVI. yüzyıl başlarında meydana getirildiğini düşünebiliriz. 83 yapraktan meydana gelen eserin her sayfasında 17 satır vardır. " çoğu yan yana yazılmıştır. Çerçeveler ve serlevhalar kırmızıdır. Nazım, nazımla tercüme edilirken gerek şeklin, gerek veznin aynı kalmasına ve tercümenin kelime kelime olmasına elden geldiğince dikkat edilmiştir... (Olgun, 1978: 121).

Ebyât-i Gülistân

Kim tarafından yapıldığı belli olmayan bu eser, *Gülistân*'da geçen kıt'aların yazılmasıyla oluşturulmuştur. Satır aralarında her kelimenin

Türkçe karşılığı verilmiştir. Bazen sayfa kenarlarında kıt'aların tam tercümelerinin olduğu da görülmektedir (*Ateş, 1968:196*).

Nüshası:

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nu. FY124.

Üsküdarlı Sâfi, *Cidâl-i Sa'dî bâ Müdde'î*

Üsküdarlı Sâfi, bu eserinde *Gülistân*'ın yedinci bölümünün sonunda geçen "Cidâl-i Sa'dî bâ Müdde'î" (*Fürûgî, trhs.: 187-92; İlaydın, 1974:190-99*) başlıklı bölümü gayet şâirâne bir surette mesnevî tarzında tercüme etmiştir (*İbnü-lemîn, 1988, C. III: 100*). Bu eser, 1303 tarihinde Ebuzziya Kütüphanesi yayınları arasında çıkmıştır (bak. bibl. *Sâdî-i Şîrâzî, 1303*). Esere, Namık Kemal manzum bir takriz, Muallim Naci ise bir önsöz yazmıştır (*Çavuşoğlu, 1978: XI*).

İhsan, *Sevgi ve Gençlik*

İhsan, bu eserinde *Gülistân*'ın beşinci bölümünün hem mensur hem de manzum olarak tercüme etmiştir (*İbnülemin, 1988, C. II: 692*).

Ayrıca, bazı mesnevilerde *Gülistân*'da geçen bazı hikâyelerin tasarruf edilerek anlatıldığı görülmektedir:

Hilmî, *Bahrü'l-kemâl*

Hilmi'nin bu eseri 1027/1618 yılında, aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbıyla yazılmış olup 4415 beyittir. *Gülistân*'da geçen "İyi Kalpli Vezir" (*Fürûgî, trhs.: 99-100; İlaydın, 1974:59-61*) hikâyesi, Hilmi'nin bazı tasarruflarıyla eserinde "Kıssa-i Sergüzeşt-i Vâsf-ı Vezîr" başlığı altında (*Okuyucu, 1995: Metin 160-72*) geçmektedir.

Gülistân'daki hikâyede, iyi kalpli bir vezir, yaptığı bir hareketten dolayı Zevzen padişahının hışmına uğrar. Malları elinden alınarak zindana atılır. Birgün komşu memleketlerin hükümdarlarından biri, vezire kendi himayesine alma isteğini ihtiva eden bir mektubu gizlice gönderir. Mek-

tubu alan vezir, tehlikeden çekindiği için kısa bir cevap yazar ve yollar. Vezirin yakın memleketlerin hükümdarıyla mektuplaştığını bir adamından öğrenen padişah, haberi götüren adamı yakalatır ve mektubu okurlar. Mektupta vezirin padişaha olan bağlılığı kayıtlıdır. Vezirin hakşinaslığından hoşlanan padişah ondan özür diler (*Fürûgî, trhs.: 99-100; İlaydın, 1974: 59-61*).

Bahrü'l-kemâl'de anlatıldığına göre ise, kendi hükümdarı tarafından haksız yere azledilip hapse atılan bir vezire düşman ülkenin padişahı yardım teklif eder; ancak sadık vezir eski velinimetine ihanete yanaşmaz. Bu davranışı takdire lâyık bulan hasım hükümdar durumu açıklar ve vezir tekrar eski makamına kavuşur (*Okuyucu, 1995: XI-II*).

Sa'dî, hükümdarın, Zevzen hükümdarı olduğunu ifade ederken Hilmî herhangi bir padişah olarak verir. *Gülistân*'da, vezirin bir hareketinin hoşuna gitmemesi üzerine padişah vezirin elinden mallarının alınmasını ve kendisine ceza verilmesini emreder; *Bahrü'l-kemâl*'de ise hased edilerek haksız yere cezalandırılır. *Gülistân*'da komşu memleketlerin hükümdarlarından biri vezire mektup yollayarak yardım teklif ederken; *Bahrü'l-kemâl*'de düşman ülkenin padişahı bir mektup yollayarak yardım teklif eder. *Gülistân*'da vezirin iftiraya uğradığı, komşu ülkenin padişahına vezirin cevabını götüren adamın yakalanmasıyla ortaya çıkarken, *Bahrü'l-kemâl*'de düşman olan padişahın durumu açıklamasıyla belli olur.

Gülistân'ın Türkçeye Yapılan ve Neşredilen Diğer Tercümeleri

Sâdî-i Şîrâzî, Şeyh, *Gülistân*, (Çeviren: Hikmet İlaydın), Ankara 1946; İstanbul 1963, 1966, 1974.

Kilisli Rifat Bilge, Şeyh Sâdî-i Şîrâzî, *Bostan ve Gülistan*, Can Kitabevi, Konya 1984.

Sâdî-i Şîrâzî, Şeyh, *Gülistân*, (Çeviren: Kilis-

li Rifat Bilge), İstanbul, 1941, 1956, 1958, 1963 (Bu baskıda Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın bir mukaddimesi vardır).

Yakup Kenan Necefzâde, *Şirazlı Şeyh Sa'di, Gülistân* [Aslının Tam ve Mükemmel Tercümesi], (Bastıran: H. Mazlum Akkoyunlu), Doğu Şaheserleri Serisi: 1, Ülkü Matbaası, [İstanbul] 1965.

Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî, *Çiçek Bahçesi*, (Çeviren: Niğdeli Hakkı Eroğlu), Vilâyet Basımevi, Niğde 1944. Bu eser daha sonra Azmi Bilgin ve Mustafa Çiçekler tarafından hazırlanarak neşredilmiştir (bak. bibl. *Şeyh Sa'di*, 1996).

Gülistân'ın Farsça olarak nazmedildiği de görülmektedir.

Emîr Seyyid Ali el-Hüseyinî, *Reyâhinü'l-kulûb*

Emîr Hüseyin Ali el-Hüseyinî hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. *Reyâhinü'l-kulûb*, *Gülistân'ın* nazma sokulmasından meydana gelmiş olup 860/1456 yılında Sultan Halil zamanında tamamlanmıştır (*Ateş*, 1968:201).

GÜLİSTÂN'IN ŞERHLERİ

Kâtib Çelebi, *Gülistân'a* Ya'kûb ibn-i Seyyid Ali (ö. 931/1524), Sürûrî diye meşhur Mustafa bin Şa'bân (ö. 969/1561-62), Kâdî Mahmûd bin Manyas (ö. 1000/1591-92), Sûdî (Ö. 1000/1591-92), Hevâyi-i Bursevî (ö. 1017/1608), Ayşî mahlasıyla anılan Mühammed et-Tîrî (Ö. 1016/1607), Za'îfî el-Karatevî, Lâmi'î Çelebi (ö. 938/1531-32), Hüseyin el-Kefevî'nin (ö. H.1012/M.) şerh yazdığını belirtir (trhs, C. II: 1504).

Yukarıda görüldüğü gibi Kâtib Çelebi, Kâdî Mahmûd bin Manyas ile Za'îfî'nin de *Gülistân'a* şerh yazdığını belirtmiştir. Eğer böyle bir şerh varsa onlar günümüzde meçhuldür. Bizim tahminimize göre, Kâtib Çelebi, Manyas'ın yukarıda

zikrettiğimiz "Manzum ve İlaveli Tercümesi" ile Za'îfî'nin "Genişletilmiş Manzum Tercümesini" şerh olarak telakkî etmiştir.

Türkçe Yazılan Şerhler

Şâhidî, *Gülistân Şerhi*: Âşık Çelebi (1994, C. II: 790), Hasan Çelebi (1989, C. I: 510), Beyânî (1997: 135), Bursalı Tahir (Bursalı, 1333, C. I: 92), Mehmed Süreyyâ (Süreyya; 1311, C. III: 132) ve Şemseddîn Sâmî (Sâmî, 1996, C. 4: 2836)'nin zikrettiği bu eser hakkında tek malumat Âşık Çelebi'nin *Gülistân Türkîma'nî ile nâfi' şerh eylemiştir* (1994, C. II: 790) cümlesidir.

Sicill-i Osmânî'de, Şâhidî hakkındaki bilgiler tamamlandıktan sonra,... *Mu'âsırı Şâhidî Çelebi dahi evvelce tâlib-i 'ilm, sonra sipâhî oldu. 960 sâlinde fevt oldu. Eş'ârı halâvetsizdir. Gülistân'ı şerh etmiştir (Süreyyâ, 1311, C. III: 132)* denmektedir. Şimşekler, Latîfî tezkiresinde, "...şîir alanında hiç yeteneği yoktur..." tespiti yapılan Sultan Cem'in defterdarı Edirneli Şâhi-dî'ye ise *Gülistân* şerhiyle alakalı herhangi bir eserin nispet edilmediğini söyler ve Sicill-i Osmânî'de zikredilen şahsın Edirneli Şâhidî'nin olabileceğini kaydeder. Ayrıca, çalışmalarında, bu şerhin herhangi bir nüshasına rastlayamadığı-nı, bu eserin niteliği ve hangi Şâhidî'ye ait olduğu konusunda kesin bir hükme varmanın mümkün olmadığını belirtir (*Şimşekler*, 1998:47-8).

Âmil Çelebioğlu ise, Şâhidî İbrahim Dede'nin Farsça *Gülistân Şerhi* olduğunu ve Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmûd Efendi Bölümü Nu. 979 ile 5255'te iki nüshası bulunduğunu kaydetmektedir (*Çelebioğlu*, 1994: 77).

Lâmi'î Çelebi, *Şerh-i Dîbâce-i Gülistân*: Kâtib Çelebi (trhs, C. II: 1504), Hasan Çelebi (1989, C. II: 831), Âşık Çelebi (1994, C. I: 383), Belîğ (1998: 178), Şemseddîn Sâmî (Sâmî, 1996, C. 5: 3974), Mehmed Süreyyâ (Süreyyâ, 1311, C. IV: 86) ve Mehmed Tâhir (Bursalı, 1333, C. II:

493)'in ismini zikrettiği bu eser hakkında, eski kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur.

Gülistân'ın önsözünün şerhi olan bu eseri, Lâmi'î Çelebi, boş bir zamanında ve bir arkadaşının tavsiyesi üzerine yazmıştır (*Ateş, 1968: 196*). *Şerefü'l-insân* isimli eserinde ismini zikrettiği bu eserini (*Ayan, 1994: 63*), Lâmi'î Çelebi, İkinci Bâyezîd döneminde (*Ayan, 1994: 63; Tezcan, 1979: 326*) yazmıştır. Hâtimesine göre, 9 Recep 910/ 17 Aralık 1504) tarihinde, kış ortasında tamamlanarak temize çekilmiştir (*Ateş, 1968:196*).

Lâmi'î Çelebi, eserinin başında Farsça hakkında kısa bir önsözle başladıktan sonra asıl şerhe başlamıştır (*Ateş, 1968:196*).

Şerh-i Dibâce-i Gülistân'ın bilinen nüshaları şunlardır:

Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, M. Ozak kısmı Nu. 1/392

Ankara Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Nu. a 246
Bursa İl Halk Kütüphanesi, Ulu Cami Nu. 8068

Bursa İl Halk Kütüphanesi Genel Nu. 714, 1519;
Orhangazi Nu. 1168; Haraççioğlu Nu. 990

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Nu. 2203 R.
1884

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nu. TY578,
1013, 3020, 3024, 3095, 3173

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı
Mahmud Kısmı Nu. 5133

Bayezit Umumî Kütüphanesi Nu. 5564-5566

Veliyüddin (Bayezit Devlet Kitaplığı) Nu. 2683

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Lâleli Kısmı
Nu. 1817

Âtîf Efendi Kütüphanesi Nu. 2152

İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesi Nu. 4049

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Aşır

Efendi Kısmı Nu. 11,417,435

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi
Kısmı Nu. 708

Kemankeş (Selim Ağa Kütüphanesi) Nu. 476,
477. (Hüdâî Efendi) Nu. 1410

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Serez Kısmı
Nu. 3956

İstanbul Ali Emiri Efendi Nu. 115, 366, 397

Edirne Selimiye Kütüphanesi Nu. 605

Kastamonu Genel Kitaplığı Nu. 170, 659

Manisa İl Halk (Muradiye) Kütüphanesi Nu.
7551, 8886

Flügel, Nu. 557, 558

Rieu, Add 5973

Götz, Nu. 620 (Marburg Staatsbibliothek Ms. Or.
oct. 1046)

Nu. 621 (Marburg Staatsbibliothek Ms. Or. oct.
1064)

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Kadı-zade
Mehmet Efendi Kısmı Nu. 410

İstanbul Millet Kütüphanesi Edebiyat Nu. 357,
358,359

İstanbul Üsküdar, Selim Ağa Nu. 956

İstanbul Murat Molla Kütüphanesi Nu. 1545

Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu Kütüphanesi Nu.
2348/1

Aumer, s. 182

Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi
(Seyfettin Özege, Ağâh Sırrı Levend Yazmaları) Nu.
73,75

British Museum (Türkçe Yazmaları) Nu. 156 a
add. 5973

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Nu. 956/1

Sûdî, Şerh-i Gülistân: Sûdî'nin *Gülistân Şerhini*
yazmadan (1004/1595) önce, Sa'dî'nin *Gülistân* isimli
eserinin dibâcesinde geçen:

Çu ceng-âverî bâ kesî ber-sitîz

Ki ez-vey gozîret buved yâ gorîz 3

(Fürûgî

trhs: 76)

beytin şerhini ihtiva eden *Risâle-i Sûdî* isminde bir risale yazmıştır.

Sûdî asıl şerhine başlamadan önce, adeta bir tecrübe mahiyetinde olmak üzere, *Gülistân*'daki güç bir beyti şerhetmiştir. Muğlak, çok ince mânâ ve zarif nükteler ihtiva eden *Gülistân* gibi bir eseri şerhede bilmek için çok derin ve geniş bir Fars dili ve edebiyatı bilgisinin lüzumuna inanan Sûdî, kendisinden önce *Gülistân*'a şerh yazmış olanları çok ağır bir şekilde tenkid ederek şöyle demiştir:

Bunların bu kadar az bir ilmî malûmatla Gülistân gibi bir kitabı şerhe kalkışmaları çok fazla deli olmalarındandır. Sûdî, başka bir münasebetle de Gülistân sarıhleri hakkında şunu söyler: Farsçadaki bu kadar az malûmatla böyle muğlak bir kitaba şerh yazmak mucib-i taaccübdür. (Hoca, 1980: 23).

Sûdî, risâlesine Arapça *hamdale ve salvele* ile başlamıştır. Daha sonra ismini zikreden Sûdî, *Gülistân*'da geçen mezkur beyti yazmış ve şahidler getirerek gramer bakımından geniş bir şekilde incelemiştir. İncelemeden sonra beytin mânâsı hakkında şunları söylemektedir:

Eger cerî ve cesûr isen ya'nî mübâriz ve mukâtil isen bir nev' kimse ile savaşı eyle ki ândan büddün ola ya'nî mühimleründen ve zarûrîlerinden olmaya veyâ andan nefretün ola ya 'nî bu iki vasfun biri ile muttasıf olan kimse ile ceng ü cidâl lâzım olursa eyle ammâ Hazret-i Şeyh buyurur ki beniüm bu gelen keçeve (?) nişinem mühim ve zarûrî kimselerden idi ve andan beniüm nefrettim yogıdı pes bi'z-zarâret-i kâ'ide-i sâbika üzre tekellüm ve inbisât lâzımdur nite ki beyt-i meşrûhun siyâk u sebâk mezkûr müdde'âya şahid-i 'adldür bu da ma'lûm olsun ki beytten maksâd kıssadan hissedür hakikat ceng ü sıfîz degüldür ya'nî Şeyhün muradı budur ki eliünden mu'araza ve münâkaza eylemek gelürse her bir kişi ile eyleme bil ki ol nev' kimse ile eyle ki ana ihtiyâcun olmaya ve andan nefretün

ola amma beniüm bu gelen kimseneye ihtiyâcum var idi ve andan nefretüm yogıdı zîrâ yâr-ı sâdikum idi ve buna sıdk-ı irâdeti var idi (Hoca, 1980: [Metin] 61).

Bu risale Nazif Hoca tarafından neşredilmiştir (Hoca, 1980: [metin] 44-62).

Sûdî, yukarıda bahsettiğimiz risaleyi yazdıktan sonra *Gülistân*'ın tamamını şerheden bir eser yazmıştır. Kâtib Çelebi (trhs, C. II: 1504), Şemseddîn Sâmî (*Sâmî*, 1996, C. 4: 2677) ve Meh-med Tâhir (*Bursalı*, 1333, C. 1: 525/nin zikrettiği bu eser hakkında fazla malumat yoktur. Sadece Kâtib Çelebi çok iyi bir şerh olduğunu (*Kâtib Çelebi*, trhs, C. H: 1504), Şemseddin Sâmî, müdakkikâne ve tenkitli yazıldığını (*Sâmî*, 1996, C. 4: 2677), Mehmed Tâhir ise basılmış diğer şerhlerini de kasdederek, *matbû' eserlerinde ka-vâ'id-i Fârisiyece ba'zı hatâlara tesâdiif olunmakla berâber bâ'is-i istifâde (Bursalı*, 1333, C. 1: 323) olduğunu belirtmiştir. Nev'îzâde Atâyî ise Sûdî'nin bu eserini zikretmemiştir (*Atâ'î*, 1989, C. II: 332).

Sûdî, *Şerh-i Gülistân*'ı, sonundaki tarih kıt'asından anlaşıldığına göre 3 Safer 1004 / Ekim 1595'te tamamlamıştır (*Sadi*, 1291: 512; *Ateş*, 1968:199).

Sûdî, eserinin giriş bölümünde *Gülistân*'a şerh yazma sebebini şu şekilde açıklar:

....bir gün eymen-i evkâtde ve eşref-i sâ'atde ehabb-ı muhibbîn ve ahlâs-ı muhlisin....Şeyh-i Harem-i Medîne-i Münevvere 'Ömer Efendi seka'llâhu serâhu ve ce'ale'l-cennetü mesvâhu hâne-i şikesteğe geldi. El-ke'lâmu yecru'l-ke'lâm ve yensâku ile'l-me-râm ..kitâb-ı Gülistân ki u'cûbe-i ehl-i hayâl ve nümüne-i sihr-i helâl ve nevbâve-i bostân-ı beyân ve tezkire-i döstân-ı zamân ve nüzhet-gâh-ı ulu'l-elbâb ve kiblegâh-ı tullâbdur tezekkür olundu. Eyitdi ki ne olaydı bu muhad-dire-i sâhib-cemâlüñ ve nev-'arâs-ı hacle-i hayâlüh perde-i kanâ'ıhu ve hicâb-ı imtinâ'nı ref' ider Türkî 'ibâretle bir şerh olay-

di tâ kim müşkilâtı beyân ve mu'zîlâtı 'ayân olup 'İbârâtı ma'lûm ve isti'mâlâtı mefhûm kânûnı mazbût ve üslâbı merbût düşeydi. Eyitdüm ki begâyet-i Yezdân ve himmet-i yâran bu kazıyyeniñ husûlî bir ednâ iltifâta mevsûldur. Hemândem ol yâr-ı muvâfık ve muhibb-i sâdık...diyüp libâs-ı iltimâs etegini muhkem tutup firâz yolların sed ve bahâne sözlerin red kıldı. Egerçi kim Türkî 'ibâret zarâfetden dür lâkin el-me'mûr ma'zûr ve hem Fârsî lugatı şerha Türkî 'ibâret mülâyim ve münâsib belki lâzım ve vâcibdür hemân erbâb-ı 'irfândan mütevakkt' ve ashâb-ı ihsândan mutazarrı' oldur ki bu bende-i kemte-rüh ve zerre-i ahkaruh her 'ayb u kusûrın ve noksân u fütûrın ki göreler sehv-i kaleme râ-ci' bilüp islâhu ihsânlarından dirîg buyurmaya.... (Sûdi, 1291: 2).

Dr. Ş. Sikiriç, Sûdî'nin en çok okunan ve Farsça hakkındaki bütün bilgisini ortaya koymasına bakımdan önemli olan *Gülistân Şerhini*, 112 örnek vererek diğer şârihlerin *Gülistân'a* yazdıkları şerhlerle karşılaştırmış ve bu husustaki üstünlüğünü göstermeye çalışmış, ancak onun da diğer şerhler kadar olmasa da hatalarının bulunduğunu kaydetmiştir. Gerçekten Sûdî'nin yazmış olduğu diğer şerhlerinde olduğu gibi, bu şerhinde de onun, başka şârihlere nazaran, gerek metod, gerekse metinleri anlama bakımından üstünlüğü göze çarpar (*Hoca, 1980:23*),

Sûdî, şerh yaparken hikâye ve beyitleri yazarak içerisinde geçen kelimeleri sarf ve nahiv yönünden incelemiş, gerçek, varsa mecâzî mânâlarını vermiştir (*Bektaş, 1991: 2*) Diğer şerhlerinde olduğu gibi, *Gülistân Şerhi'nde* de açıkladığı dil ve edebiyatla ilgili meseleleri izah ederken, kendi görüşlerini teyid etmek için şahid beyitler göstermiştir. Sûdî, ayrıca bu şerhinde, ilim sahasında ve tarihte, bilhassa Sa'dî'nin devrinde ün yapmış olan şahıslar hakkında da bilgi verdiği gibi faydalandığı kitapların adlarını da zikretmiştir (*Hoca, 1980: 23*).

Sûdî, bu eserini Şem'î, Lâmi'î Çelebi, Sürûrî ve İbn-i Seydi Alî gibi şârihlerin şerhleriyle karşılaştırmıştır. Sûdî, muğlak, çok ince mânâ ve zarif nükteler ihtiva eden *Gülistân* gibi bir eseri şerhede bilmek için çok derin ve geniş bir Fars dili ve edebiyatı bilgisinin lüzumuna inanır. Nitekim Sûdî, mezkur şârihleri çok ağır bir şekilde tenkit ederek şöyle der:

Bunların bu kadar az bir ilmî malumatla Gülistân gibi bir kitabı şerhe kalkışmaları çok fazla deli olmalarındandır. Bir başka yerde de şu şekilde ifade eder: Farsça hakkında bu kadar az malumatla Gülistân gibi bir kitaba şerh yazmak garabettendir (Bektaş, 2; Hoca, 1980:23),

Nazif Hoca, *Gülistân Şerhinde* bazı ilginç meseleler bulunduğunu ifade eder. Bunlardan biri Sa'dî'nin doğum tarihi ile ilgili bir kayıt, diğeri Harizmşahlar'dan Sultan Mahmûd'un müzahibi ve üstadı bulunduğu bir sırada, Sa'dî'yi Sultan Mahmûd'un Hatâ memleketinin padişahına elçi olarak göndermesi, bir diğeri ise Kızıl Arslan'ın kimlerden olduğu, Sa'dî'nin *Gülistân* adlı kitabını kime ithaf ettiği ve Atabeklerin kuruluşu hakkında verdiği umumî bilgilerdir (*Hoca, 1980:23-4*).

Sûdî'nin *Gülistân Şerhi*, beş defa İstanbul'da basılmıştır. Ayrıca Farsça'ya da tercümesi yapılarak neşredilmiştir (bak. bibl. Sadi).

Sûdî'nin *Gülistân Şerhi'nin* nüshalarından bazıları şunlardır:

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Kısmı Nu. 2796

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Ha-midiye Kısmı Nu. 1158

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Ha-midiye Kısmı Nu. 1157

İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesi Nu. 4042, 4043

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Damat İbrahim Paşa Kısmı Nu. 979

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Kısmı Nu. K. 4107

Şem'î, Şerh-i Gülistân: Kâtib Çelebi (trhs, C. II: 1504), Atâî (1989, C. II: 332), Mehmed Süeyyâ (Süreyyâ, 1311, C. III: 170) ve Mehmed Tâhir (Bursalı, 1333, C. II: 258)'in zikrettiği bu eser hakkında eski kaynaklarda dilinin Türkçe olduğundan başka herhangi bir bilgi yoktur.

Şem'î bu eserini, kendisinden Farsça okumakta olan Muhammed Çelebi adında bir zatın isteği üzerine, rnüsveddesiz olarak beş ayda tamamlamıştır (*Ateş, 1968:198*).

Şem'î, çağdaşı Sürûrî'ye göre daha çok beğenilmiş ve sevilmiş olmasına rağmen eleştirilerden yine de kurtulamamıştır (*Olgun, 1978:120*).

Nüshaları:

İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesi Nu. 4046, 4048, 4047

Süleymaniye Kütüphanesi Reisülküttâb Mustafa Efendi Kısmı Nu. 842 [Millî Kütüphane Mikروفilm Arşivi MFA (A) 1744].

Hevâyî-i Bursevî, Şerh-i Gülistân: Kâtib Çelebi (trhs, C. II: 1504), Hasan Çelebi (1989, C. II: 1068), Beyânî (1997: 331), Belîğ (1998: 521), Şemseddîn Sâmî (Sâmî, 1996, C. 6: 4767) ve Mehmed Tâhir'in (Bursalı, 1333, C. II: 488) zikrettiği bu eser hakkında *Bostân'ı* da kasederek Hasan Çelebi, *Gülistân ve Bostânı geregi gibi şerh idüp şürekâdan Sürûrî ve Şem'inüñ kelâmını şâhid-i zûr gibi cerh idüp Gülistân-ı ma'ârif ve Bostân-ı letâ'ifde envâ-ı müzeyyen ve münakkaş bir çarh-ı felek tarh-ı binâ eylemişdür* (1989, C. II: 1068), Belîğ, *Merhûm-ı mezbûrun âsâr-ı celilesinden Gülistân ve Bostân-ı Şeyh Sa'dîye şerh idüp şurrâhdan Sürûrî ve Şem'inüñ kelâmını şâhid-i zûr gibi red ve cerh itmişdür* (1998: 521), Beyânî, *Gülistân ve Bostânı latîf şerh idüp sâ'ir şürrâhını (?) cerh itmişdür* (1997: 331)", Şemseddîn Sâmî, *Sa'dînin Gülistân ve Bostânını şerh idüp, Şem'î ve Sürûrîyi cerh ve tezyif itmişdür* (Sâmî, 1996, C. 6: 4767) ve Mehmed Tâhir, *Gülistân ve Bostânı şerh ederek îcâb eden yerlerde Şem'î ve Sürûrîyi tenkîd etmiştir*.

(*Bursalı, 1333, C. II: 488*) değerlendirmelerini yapmışlardır.

Görüldüğü gibi kaynaklarda Hevâyî'nin *Gülistân'ı* iyi şekilde şerhettiği ve şerhinde çağdaşları Şem'î ve Sürûrî'yi eleştirdiği kayıtlıdır.

Hüseyn-i Kefevî, Şerh-i Gülistân: Anadolu dışında, Hüseyn-i Kefevî, tarafından da *Gülistân'a* Türkçe şerh yazılmıştır. Hüseyn Kefevî bu şerhine *Bûstân-efrûz-ı Cinân* ismini vermiştir (*Bursalı, 1990:15*). Bu şerhten Kâtib Çelebi (trhs., C. II: 1504) ve Nev'î-zâde Atâî (*Atâî, 1989, C. II: 455*) haber vermiştir. Atâî, Kefevî'nin bu şerhinde Sürûrî ve Şem'î'yi eleştirdiğini ifade etmektedir (1989, C. II: 455). Hüseyn Kefevî, bu şerhinin mukaddimesinde hayatından ve bazı eserlerinden de bahsetmiştir (*Bursalı, 1990:15*).

Hüsni Efendi: İbnülemin, tüccar zümresinden Trabzonlu Çizmecizâde İsmail Efendi'nin oğlu Hüseyn Hüsni Efendi'nin *Gülistân'a* Türkçe bir şerh yazmak istediğini kaydeden Ancak Hüsni Efendi, bu şerhin sadece mukaddimesini yazmış ve ona *Bâğbân* ismini vermiştir (*İbnülemin, 1988, C. II: 671*).

Arapça Yazılan Şerhler

Mevlânâ Ya'kûb bin Seyyid Alî (ö. 931): Döneminin önemli âlimlerinden ders alan Mevlânâ Ya'kûb, çeşitli medreselerde müderrislik, bazı yerlerde kadılık görevlerinde bulunmuştur. 931/1525 tarihinde Bursa'da vefat etmiştir.

Mevlânâ Ya'kûb'un, Sa'dî'nin *Gülistân'ını* Arapça şerhettiğini Mecdî (1989: 328), Hoca Sadeddin (*Hoca, 1992, C. V: 240*) ve Belîğ (1998: 288) haber vermektedir. Belîğ, Yavuz Sultan Selim'in Kemal Paşazâde'ye, Mevlânâ Ya'kûb'un Farsça olan *Gülistân'ı* Arapça şerhetmesindeki hikmeti sorması ve onun cevap vermesi hakkında şöyle bir anekdot anlatmaktadır:

Kitâbet-i Mevlânâ Mahmûdu'l-kefevîde

zâver-i sutûrdur ki Merhûm Sultân Selim Hân 'allâme-i Rûm Kemâl Paşa-zâde merhûma tevcîh-i hitâb idüp buyurlar ki zebân-i Fâristde olan Gülistân-ı Sa 'dî-i Şîrâziye Seyyid Alî-zâde lisân-ı 'arabîde şerh itdiginüñ hikmeti nedür diyü su'âl buyurdularında Mevlânâ-yı nüktedân-ı kâlib-güftâr sencîde-'ay-yâr şehriyârîye bu vechile ifrâg-ı cevâb it-mişdür ki mezâyâ-yı suhan-ı fârisîden bî-haber olunca ne yüzden 'arz-ı kâlâ-yı hüner itsün didükde pâdişâh-ı ma'ârif-âgâh bu nâdi-re-i dil-güşâdan mahzûz olup gül-gonça dehen-i tenglerin şukuftî-i nev-bahâr tebessüm itmişlerdür (1998: 288).

Kâtib Çelebi, Seyyid Ali-zâde'ye isnat edilen *Gülistân Şerhi'nin* onun olmadığını, bilakis Mü-nîr'nin telifi olduğunu söyler ve bunu ifade edenin o eseri görüp mukabele ettiğini söylediğini belirtir (trhs, C. II: 1504).

Manastırlı Firdevsî, Mevlânâ Yakub'un *Gülistân şerhine* soru cevap yazmıştır (*İpekten, 1988:152*),

Sürûrî, Şerh-i Gülistân: Kâtib Çelebi (trhs, C. II: 1504), Hasan Çelebi (1989, C. I: 460), Âşık Çelebi (1994, C. II: 524), Atâî (1989, C. II: 25), Beyânî (1998: 119), Şemseddin Sâmi (Sâmi, 1996, C. 4: 2558), Fâik (1310: 112), Mehmed Süreyyâ (Süreyyâ, 1311, C. III: 12), Ahmed Rifat Efendi (1299, C. IV: 34), Mehmed Tâhir (Bursalı, 1333, C. II: 225) ve Ateş (1968: 197)'in zikrettiği bu eserin dilini, Kâtib Çelebi (trhs, C. II: 1504), Âşık Çelebi (1994, C. II: 524), Hasan Çelebi (1989, C. I: 460) ve Ateş (1968: 197) Arapça; Atâî (1989, C. II: 25), Mehmed Süreyyâ (Süreyyâ, 1311, C. 10: 12) ve Fâik Reşâd (1310: 112) ise Farsça olarak verir. Oysa eserin dili Arapçadır. Hasan Çelebi, Sürûrî'nin eserlerini değerlendirirken şunları ifade etmiştir: *Mesnevi ve Bostâna ve Dîvân-ı Hâfîza ve Gülistâna 'Arabi şerhi vardır. Gerçi Merhûmun mü'ellesâ-tı 'avâm yanında makbûl u mergûbdur. Lâkin*

*Fârstân ve ehl-i 'irfân olan yârâna hâli mahfî ve mahbûb degüldür. Zebân-ı Fârsinün dekâ'ik ve nikât ve durüb-ı emsâl ve isti'mâlâtında 'aczi zâhir olduğundan gayri şerh-i lügâtda dahi 'âciz ve kâsir idügi rûşen ve bâhirdür (1989, C. I: 460). Kâtib Çelebi ise, Sürûrî'nin *Gülistân'ı* Arapça olarak yeterli bir şekilde şerhettiğini söyler (C. II: 1504).*

İbrahim Olgun, Hasan Çelebi'nin bu değerlendirmeleri hakkında şunları ifade etmektedir:

Hasan Çelebi'nin Sürûrî için verdiği bilgilerde kimi yanlışlar hemen dikkatimizi çekmektedir. Bir kez, sözünü ettiği çeviri ve açıklamalar Arapça değil, Türkçedir. Sonra bu denli eleştiride de pek haklı sayılmaz. Ancak, Sürûrî çeviride metnin daha çok çıplak anlamını vermiştir. Fazlaca ayrıntılara ve yorumlara girmemiştir. Bu da yorumlara büyük önem veren eskileri doyurmamaktadır. Aslında Farsçadan çeviri ya da şerh yapan yazarlar genellikle çağdaşları ya da kendilerinden sonra gelenler tarafından beğenilmemişlerdir. Bunda doğuda gerçek eleştiri geleneğinin kurulamamış olmasının payı büyüktür (1978: 119).

Sürûrî, bu eserini Kanûnî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa için 957 rebiulahir (haziran 1550)'in sonunda Ereklîye şehrinde tamamlamıştır. Yazılması ise 961 yılının zilka'desinde bitmiştir (*Ateş, 1968:197*).

Nüshası

İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesi Nu. 4045, 4044

Farsça Yazılan Şerh

Ayşî, Şerh-i Gülistân: Tireli Mustafa Efendi'nin oğlu olan Ayşî Mehmed, ilk Öğrenimini memleketinde gördükten sonra Muallim Ataullah Efendi'den mülazım oldu. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptı. Bir ara inzivaya çekildi ve eser telifiyle meşgul oldu. İstanbul'da 1016/1607 tarihinde öldü.

Kâtib Çelebi (*Kâtip Çelebi, trhs., C. 11: 1504*), Nev'î-zâde Atâî (*Atâ'î, 1989, C. II: 523*) ve Mehmed Tâhir (*Bursalı, 1333, C. I: 359*)'in zikrettiği bu eser hakkında tek malumat Nev'î-zâde Atâ'î'nin ...*Fârisîde Gülistânı şerh etmişdür* cümlesidir. Bu cümleden Aysî'nin *Gülistân'ı* Farsça şerh ettiği anlaşılmaktadır.

GÜLISTAN'A YAZILAN FARŞÇA NAZİRELER

Kemal Paşazâde, *Nigâristân*

Kâtib Çelebi (C. II: 1976), Sehî Bey (1980: 93), Mecdî Efendi (1989, C. I: 384), Âşık Çelebi (1994, C. I: 115), Mehmed Tâhir (*Bursalı, trhs., C. I: 353*), Şemseddin Sâmî (*Sâmî, 1996, C. 5:3886*), Fâik Reşâd (1309: 14)'in ismini zikrettiği bu eserin Sehî Bey ve Mehmed Tâhir, Câ-mî'nin *Bahâristân'ına*; Mehmed Mecdî Efendi, Âşık Çelebi, Şemseddin Sâmî ve Fâik Reşâd ise Sa'dî'nin *Gülistân* isimli eserine nazire olarak yazıldığını ifade etmiştir. Son dönemlerde yapılan çalışmalarda ise *Nigâristân'ın Gülistân'a* nazire olarak yazıldığı kaydedilmiştir (*Demirel, 1983,15; Uğur, 1987:18; Çelebioğlu, 1994:72; Çiçekler, 1994:66; Saraç, 1995: 62*).

Mezkûr kaynakların bazılarında *Nigâristân* hakkında şu malûmatlar verilmiştir:

Mevlânâ Şeyh Abdurrahman'ın Heşt-Ravza denilen Bahâristân adlı kitabına Farsça olarak Nigâristân isimli bir nazire yazmıştır, Gerçekten gayet eşsiz söylemiş ve hoş, nazik latifeleri bir araya toplayarak yazmıştır. Uygun yerlere yerleştirdiği Arapça ve Farsça beyitlerle eserini Çin Nigâristânı ve ebedîlik cennetinin gül fidanları ile süslemiştir. Ammâ nâdir bulunur (Sehî Bey, 1980: 93).

Merhûm Şeyh Sa'dî'nin Gülistân nâm kitâb-ı bedâyi'-i nigârına Nigâristân adlu rengin ve bî-nazir bir nazîre-i dil-pedîd nakş u tasvîr eyledi ki nakkâş-ı hurd-ı hurdedân ve

nakşbend-i mütefekkir-i nezâket-nişân levha-i tahayyül ve tefekkürde anun gibi nakş-ı dil-keş tahrîr itmege kâdir degüldür (Mecdî, 1989, C. I: 384).

Fârisîde Nigâristânları vardur bi-'aynihâ Gülistân hikâyetleridür ba'zı tertibin ü edâsın tagyîr ve mefhûmların vech-i ahsen üzre ta'bîr etmişdür ve dimişdür.

Beyt:

Bahâristân Nigâristân-ı mâ nîst

Ve lîkin çûn Nigâristân-ı mâ nîst

(*Âşık Çelebi, 1994, C. I: 115*).

Eski kaynaklarda övülen bu eser, Kemal Paşazâde tarafından Farsça olarak 939/1532-33 yılında, ölümünden bir yıl önce, *Gülistân* gibi nesir ve nazım ile ahlâkî öğütler vermek için yazılmıştır (*Ateş, 1958:100; Çiçekler, 1994:66*). Mustafa Demirel ise, *Nigâristân*'ın ahlâk ve tasavvufa ait olduğunu belirtir (*Demirel, 1983:15*).

Nigâristân, mukaddime ile başlamaktadır. Müellif burada, Allâh'a hamd Hz. Peygamber'e salat ve selamdan sonra eserin yazılış sebebini kısaca şöyle anlatır (*Çiçekler, 1994:66*):

Bahar mevsiminde, seher vakti köşesinde otururken bir dostu içeri girerek birlikte bahçede dolaşmayı teklif eder. Gezinti yapıp eve dönmek istediklerinde dostunun hediye olarak çeşitli çiçeklerden bir deste toplaması üzerine müellif, bütün bunların güzelliklerinin geçici olduğunu, kendisinin kalıcı bir eser kaleme almayı düşündüğünü söyler. Arkadaşı onun bu fikrini beğenerek eserini yazmasını tavsiye eder. Müellif de *Gülistân* tarzında ona nazire olarak kaleme aldığı eserinde yer yer bu kitaptan alıntılar yaptığını ve bundan da ar duymadığını ifade ederek *Nigâristân* adlı eserini yazar ve zamanın sadrazamı İbrahim Paşa'ya ithaf eder.

Müellif daha sonra eserini sekiz bölüme ayırmıştır. Bu bölümlerde şu konular işlenmiştir: Padişahların sîreti, dervişlerin hasletleri, kanaat, sükut ve söz söylemenin fazileti, aşk ve gençlik,

zayıflık ve yaşlılık, terbiyenin insan üzerindeki etkisi ve sohbet âdâbı (Çiçekler, 1994: 67 -9)⁴:

Mehmed Mecdî Efendi, Kemâl Paşazâde'nin *Nigârîstan* isimli eserine (Nigârîstân-ı bî-mânend) terkiibini tarih olarak düşürdüğünü ifade

eder (*Mecdî, 1989, C, 1:385*).

Nigârîstan, *Gülistân* tarzında yazılmıştır. *Gülistân* gibi 1 mukaddime ve 8 bölümden ibarettir, Ayrıca her iki eserin bâblarında işlenen konular paralellik göstermektedir:

	<i>Gülistân</i>	<i>Nigârîstan</i>
Mukaddime		
Birinci bâb	Der-Sîret-i Pâdişâh	Der-Sîret-i Pâdişâh
İkinci bâb	Der-Ahlâk-i Dervîşân	Enderzî Dervîşân ve Enderz-i Îşân
Üçüncü bâb	Der-Fazîlet-i Kana'at	Der-Fazîlet-i Kana'at
Dördüncü bâb	Der-Fevâyid-i Hâmûşî	Der-Fezâyil-i Hâmûşî ve Fevâzil Suh-en-furûşî
Beşinci bâb	Der- 'Îşk u Civânî	Der- 'Îşk u Civânî
Altıncı bâb	Der-Za'f-i Pîrî	Der-Za'f-i Pîrî
Yedinci bâb		Der-Te'sîr-i Terbiyyet
Sekizinci bâb	Der-Te'sîr-i Terbiyyet Der-Âdâb-i Sohbet	Der-Âdâb-i Ashâb-i Sohbet

Sa'dî, eserinde kendi hayat macerasından veya dinlediği hikâyelerden çıkarmış olduğu kaideleri ifade ederken, Kemal Paşazâde *Nigârîs-tan*'ında daha ziyade kitaplardan topladığı bilgilere yer vermiştir. Ayrıca Kemal Paşazâde, Fars dilini kullanmak bakımından, belki Sa'dî kadar, hatta lafız oyunlarına bakılacak olursa, ondan çok maharet gösteriyorsa da *Nigârîstân* bugün için çok ca'lî ve fazla cansız bir eser tesiri bırakmaktadır (*Ateş, 1958:100*).

Kemâl Paşazâde, *Nigârîstân*'da anlattığı hikâye ve hikmetlerin bazılarını *Gülistân*'dan almıştır. Ancak müellif bu hikâye ve hikmetleri kendine has bir üslûp ile anlatarak özellikle hikâyeleri yeni bir şekle sokmuş, hikâyeleri desteklemek için yazılan şiirleri ise ekseriyetle değiştirmiştir (*Çiçekler, 1994: 66*).

Nigârîstân'ın tenkitli metni Mustafa Çiçekler tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır (bak. bibl. 1994).

Ahmed Ateş, *Farsça Grameri* isimli eserinde *Nigârîstân*'dan İki tane hikâyeye yer vermiştir (*Ateş, 1970:164-7*).

Mehmed Fevzî Efendi, *Bülbülistân*

Edirne müftüsü Mehmed Fevzî Efendi tarafından *Gülistân*'a nazire olarak Farsça yazılan *Bülbülistân* bir mukaddime, sekiz nihâl (bölüm) ve bir "târîh-i hatm-i kitâb"dan oluşmaktadır. Müellif, eserin mukaddime bölümünde, Allâh'a hamd Hz. Peygamber'e ve âl ü ashabına salat ve selamdan sonra eserin yazılış sebebini, Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân*, Mollâ Câmî'nin *Bahârîstân*, Kemalpaşazâde'nin ise *Nigârîstan* isimli eserlerini yazdıklarını ve dönemlerinin sultanlarına takdim ettiklerini, kendisinin de mezkur kişiler gibi elli dördüncü eseri olan *Bülbülistân*'ı yazarak dönemin sultanı Abdülhamid Han'a takdim ettiğini söyleyerek belirtir (*Muhammed Fevzi, 1310: 2-3*).

Mehmed Fevzî Efendi, *Bülbülistân*'ı sekiz bölüme ayırmış ve her bölüme "nihâi" ismini vermiştir. Her bölüm şu konulardan oluşmaktadır:

Nihâl-i yekum: Allah'a hamd ve sena etmenin gereği hakkında.

Nihâl-i devvum: Hz. Peygamber'e, âl ü ashabına tarziye etmenin gereği hakkında.

Nihâl-i sevvum: Evliyâ-i kiramı sevme ve fakirlere yardım etmenin gereği hakkında.

Nihâl-i çârum: Allah'a, Hz. Peygamber'e ve ulû'l-emre itaat etmenin gereği hakkında.

Nahl-i pencum: Şeriatın varlığının, ülkenin bayındır olmasının ve milletin selâmetinin gereği hakkında.

Nahl-i şeytim: Dünyadaki düzen ve rahatlığın sağlanmasında gerekli olan on şey hakkında.

Nahl-i heftum: Anne ve babaya hürmet ve hizmet etmenin gereği hakkında.

Nahl-i neştum: Müritlerin azizlere' hürmet ve hizmet etmelerinin gereği hakkında.

Bülbülîstân, "Târîh-i Hitâm-ı Kitâb" başlığı altında, eserin yazıldığı 1310 tarihini veren manzum bir tarihle sona ermektedir.

Bülbülîstân sadece tertip ve konuları işleyiş yönünden *Gülîstân'a* benzemektedir. *Bülbülîstân*, *Gülîstân* gibi 1 mukaddime ve 8 bölümden ibarettir. Yalnız Mehmed Fevzî Efendi, her bölüme "bâb" değil "nihâl" ismini vermiştir. Eserde yer alan nihâiler ise, *Gülîstân* gibi çoğu kere günlük hayatta karşılaşılan olaylar dikkate alınarak bunlardan ahlâkî ve edebî sonuçlar çıkarılabilen hikâyeler, nükteler ve beyitlerle süslenmiştir. Ancak iki eser, bölümlerinde işlenen konular bakımından ayrılık göstermektedir.

Bülbülîstân İstanbul'da yayınlanmıştır (bak. bibl. *Mehmed Fevzî*, 1312).

GÜLİSTÂN SÖZLÜKLERİ

Gülîstân'ın okuyucular tarafından daha iyi ve kolay bir şekilde anlaşılabilmesini sağlamak için *Gülîstân* için çeşitli sözlüklerin de yazıldığı görülmektedir. Tespit edebildiğimiz bu tür sözlükler şunlardır:

***Kitâb-ı Lûgat-i Gülîstân* (tlf. muhtemelen X/XVI. yüzyıl)**

Kim tarafından telif edildiği bilinmeyen *Ki-*

tâb-ı Lûgat-ı Gülîstân, Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülîstân* kitabının Arapça ve Farsça kelimeleri cümlesiyle başlar. Bu sözlük risalesi, *Gülîstân*'da geçen Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarını vermek amacıyla hazırlanmıştır. *Gülîstân*'dan derlenen Arapça ve Farsça kelimeler, ilk harflerine göre tertip edilmiştir. Maddelerin devam eden satırlar içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bazı Arapça ve Farsça kelimelerin okunuşları yazıyla verilmiş; Arapça çoğul kelimelerin tekil şekilleri de kaydedilmiştir. Bazen açıklanan kelimenin hangi dile ait olduğu belirtilmiştir. Çok kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin okunuşları verilmeyip "bi't-Türki" ibaresinden sonra Türkçe karşılığı yazılmıştır. Arapça kelimelere dair izahlar ve kelime maddesinin müteradifleri yazılmış, daha sonra da Türkçe karşılıkları zikredilmiştir. Müellif yaptığı bu izahlar arasında bazan *Muhtar-ı sîhah* ve *Bah-rü'l-garâyib* gibi bazı kaynakların isimlerini de zikretmiştir. Arapça sözlüklerden yapılan nakiller ve kelimelerin anlamları dışında yapılan izahlar ise Arapçadır (Öz, 1996: 269).

Arapça ve Farsça olarak yaklaşık 350 civarında madde içeren *Kitâb-ı Lûgat-ı Gülîstân*'da, maddelerin tertibi için bâb ya da fasıl başlıkları kullanılmamıştır (Öz, 1996: 269).

Nüshası:

İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III: Ahmed Kısmı Nu. 2754

Müskilât-ı Gülîstân (tlf. 1001/1593)

Müellifi belli olmayan bu lûgat, itmam kaydına göre Şevval 1001/Temmuz 1593 tarihinde tamamlanmıştır. *Gülîstân*'dan derlenen Arapça ve Farsça kelimeler, muhtemelen *Gülîstân*'ın metni takip edilerek ve ona bağlı kalarak tertip edilmiştir. Lûgatta yer alan maddeler sekiz bâba ayrılmıştır. Ancak ikinci bâb atlanmış ve birden sonra direkt üçüncü bâb yazılmıştır. Bu lûgat 1000 civarında kelime maddesi ihtiva etmektedir. Kelimeler, metinde geçtiği şekilde alınmıştır. Özellikle Arapça kelimelerin harekelendiği gö-

rülmektedir (Öz, 1996:272). Nüshaları:

İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi Beyazıt Kısmı nu. 5568

Wien Kaiserlich-Koniglichen Hofbibliothek, Teng. Nu, 86.

***Miftâh-ı Gülistân* (tlf. tahminen *XIIXIII. yüzyıl*)**

Miftâh-ı Gülistân, Ali b. Hacı Osman tarafından telif edilmiştir. Müellifi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

Gülistân için yazılmış olan bu sözlük risalesi, Türkçe bir mukaddime ile başlar. Müellif, bu bölümde eserini "ihvân-ı safâ ve halvet-i vefâ" diye tabir ettiği bir mecliste dostlarının kendisinden *Gülistân*'ın zor kelime, tabir ve beyitlerinin anlaşılmasını giderici bir sözlük yazmasını rica etmesi üzerine kaleme aldığını ve onu Sıhâh-ı acemî üslûbu üzerine bina ettiğini belirtir.

Miftâh-ı Gülistân beş bölümden oluşmaktadır. Eserin mukaddimesinde bu bölümlerin içeriklerine şu başlıklarla işaret edilmiştir:

Kısm-i evvel: Der-takrîr-i kelâm-i şerîf-i Hudâ-i Rahîm

Kısm-i devvum: Der-takrîr-i ehâdîs-i lafz-i Resûl-i kerîm

Kısm-i sevvum: Der-ta'bîr-i guftâr-i hukemâ-i gevher-nisâr

Kısm-i çehârum: Der-tezkîr-i ebyât-i semer-âsâr

Kısm-i pencum: Der-takrîr-i lûgat-i tâvûs-nigâr ki kitâb-i *Gülistân*'da, gelmişdür

Birinci bölümde *Gülistân*'da geçen ya da işaret edilen ayetlere, ikinci bölümde hadislere, üçüncü bölümde veciz sözlere, dördüncü bölümde anlaşılması güç bazı beyit ve şiirlere yer verilmiş ve bunların Türkçe tercüme yapılmıştır. Beşinci bölümde ise, *Gülistân*'dan derlenmiş izaha muhtaç Arapça ve Farsça kelimelerin

Türkçe karşılıkları verilmiştir. Bu bölümde yer alan kelime maddelerinin önemli bir kısmı Arapçadır. Kelime maddeleri *Gülistân*'da geçtiği şekilde yazılmıştır. Türkçe karşılıkları verilen okunuşları verilmemiş; tekil kelimelerin çoğulları, çoğul kelimelerin de tekileri gösterilmemiştir. Bu bölümde 1800 civarında kelime maddesi yer almaktadır. Maddelerin tertibinde son harfler bâb, ilk harfler de fasıl kabul edilmiş ve fasıllar alfabetik sıraya göre dizilmiş; fasıllarda yer alan kelimeler de ikinci ve diğer harflerine göre alfabetik olarak tertip edilmiştir (Öz, 1996:367).

Nüshası:

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, T 2783

***Lûgat-i Gülistân-ı Sa'di* (tlf. tahminen *XII/XVIII. yüzyıl*)**

Müellifi belli olmayan bu lûgat, tahminen XII/XVIII. yüzyılda telif edilmiştir. "Hâzâ *Lûgat-i Gülistân-ı Sa'di*" ibaresiyle başlayan ve yanlışlıkla Cifr el-imâm Alî adına kayıtlı olan bu sözlük risalesi, dört bâbdan oluşmaktadır. Birinci bâbda, *Gülistân*'da geçen 340 civarında Arapça ve Farsça kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir. Maddeler, ilk harfler esas alınarak alfabetik olarak 27 fasla ayrılmış, kelimelerin Türkçe karşılıkları da satır aralarına yazılmıştır. Kelimeler *Gülistân*'da geçtiği şekilde verilmiştir. Bu bölümün sonunda *Gülistân*'da zikredilen ya da telmih yapılan ayetlere, ikinci bâb'da hadislere, üçüncü bâb'da muhtelif kelime ve ibarelere, dördüncü bâb'da Arapça ya da Farsça beyitlere yer verilmiş ve bunların Türkçe tercüme yapılmıştır (Öz, 1996:368).

Nüshaları:

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, 1 Saib II, Nu. 1438

Ankara Millî Kütüphane, A. Ötüken Nu. 2616/2

Ahmed Mazhar, *Gülistân ve Lugat-i Güldeste*

Ahmed Mazhar, bu eserinde *Gülistân*'da geçen kelimeleri bir araya toplamış ve onlar hakkında bilgi vermiştir (*Olgun, 1978:122*). Bu eser İstanbul'da yayınlanmıştır (*Bak. Bibl. Ahmed Mazhar, trhs.*).

SONUÇ

Sa'dî'nin en çok şöhret kazanan ve ahlâkî hikâyelerden meydana gelen *Gülistân* isimli eseri, yazılışından beri islâm âleminde münevver kitlelerin büyük bir çoğunluğu, bilhassa sünnî müslümanlar tarafından zevkle ve takdirle okunmuştur. XX. yüzyılın başlarına kadar muhtelif İslâm ülkelerinin medreselerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'ndeki medreselerde de Fars dili ve edebiyatı öğrenimi için bir ders kitabı olarak kullanılmıştır.

Yüzyıllar boyunca taklit edilemeyen güzel bir üslûpla yazılan bu eserde bulunan hikâyeler arasına serpiştirilen şiir parçaları, gerek şiir sanatı gerekse dil ve kullanılan kelimeler ile mazmunlar bakımından kendine has bir özellik taşır. Bundan dolayı eserde bulunan bir çok nâdir kelime, tabir ve mazmunlar ile zarif ve ince nükteler İranlı olmayanlar için olduğu kadar, bizzat İranlılar için de anlaşılması güç bir mahiyet arzeder. Bu güçlüktü tabiatıyla İranlı olmayanlar için daha çoktur. Bu sebepten eskiden beri *Gülistân*'a dair diğer dillerde olduğu gibi bir çok Türkçe tercümeleri ve şerhleri yapılmış, daha iyi anlaşıl-

ması için çeşitli sözlükler yazılmıştır. Bu çalışma neticesinde *Gülistân*'ın tam olarak Türkçe'ye 14 kez tercüme ve 5 kez şerh edildiği; bazen bir bölümünün 6 kez tercüme ve 2 kez şerh edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca *Gülistân*'ın daha iyi anlaşılması için 5 kez Türkçe sözlük yazıldığı görülmüştür. Bunların dışında *Gülistân*'ın bir Farsça manzum tercümesine, iki Arapça, bir Farsça şerhine ve iki Farsça naziresine de rastlanmıştır.

AÇIKLAMALAR

1.. Cemal Kurnaz, bu beyti şu şekilde açıklamaktadır; *Goncanın gülbahçesine doğru eğilmiş olması, kitap okuyan İnsan hayalini doğuruyor. Küçüklük yönünden bu goncanın çocuk, daha doğrusu yeni yetme, nev-reste bir sevgili olduğu anlaşılıyor. Burada devrin bir de âdetini tesbit ediyoruz. Eskiden, başka kitaplar yanında Gülistân'dan da fala bakılmaktaydı. Aşık sevgilinin Gülistân okumasını, kendi aşk hastalığı için Gülistân'dan fala bakmak şeklinde yorumluyor* (1990: 128).

2. Cemal Kurnaz bu beyte şu şekilde bir açıklama getirmektedir: *Bilindiği gibi rübâî dört mısradan oluşan bir nazım şeklidir. Sevgilinin lâl renkli dudakları üzerindeki ayva-tüyleriyle kaşları (ki çâr-ebri' diye anılır) Gülistân'da yer alan bir rübâîye benzetilmiştir. Gerçekten de Gülistân'ın bölümleri arasına yer yer rübâî ve manzumeler serpiştirilmiştir. Bu durumda sevgilinin yüzü Gülistân'ın bir sayfası gibi düşünülmektedir* (1990: 129).

3. Savaş eri isen, öylesiye savaş ki, ya ona senin ihtiyacın olmasın, ya da kaçıp ondan kurtulabilesin (İlaydın, 1974: 24).

4. *Nigârîstân*'ın geniş özeti için bak. Çiçekler, 1994:70-114.

5. *Kitâb-ı Lugat-ı Gülistân*

Lugathâ-yı Kitâb-ı Gülistân-ı Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî ez-Zebân-i Arabî vü Fârisî

KAYNAKLAR

- AHDÎ (1996), **Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı**, (Hrz.: Süleyman Solmaz), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara [Basılmamış Doktora Tezi].
- AHMED MAZHAR (trhs.), **Gülistân ve Lugat-i Güldeste**, Matbaa-i Harbiyye, İstanbul.
- AHMED RİFAT EFENDİ (1299-1300), *Lügat-i Târîhiyye ve Coğrâfiyye*, 7 Cilt, İstanbul.
- AKTEPE, Münir (1995), "Esad Efendi, Hocazâde" mad., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 11, İstanbul, s. 340-1.
- ÂŞIK ÇELEBİ (1994), **Meşa'irü's-şu'ara [İnceleme - Tenkitli Metin]**, (Hrz. Filiz Kılıç), 2 Cilt, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana-bilim Dalı, Ankara [Basılmamış Doktora Tezi].
- ATÂ'Î, Nev' îzâde (1989), **Hadâ'iku'l-hakâyk fi Tekmüeti's-şakâyk, Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, (Hrz. Abdülkadir Özcan, C. II - III, Çağrı Yayınları: 50, Tıpkı Basımlar: 3/2-3, İstanbul.
- ATEŞ, Ahmed (1958), "Anadolu Kütüphanelerinden Bazı Mühim Türkçe El Yazmaları", **İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 8,1 Kasım 1958, İstanbul, ss. 90-130.
- ATEŞ, Ahmed (1968), **İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler I [Üniversite ve Nuruosmaniye Kütüphaneleri]**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ATEŞ, Ahmed (1970), **Farsça Grameri**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- AYAN, Gönül (1994), "Lâmi'î Çelebi'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri", **Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Yıl; 1, Sayı: 1, Kasım 1994, Konya, ss. 43-65.
- AYMUTLU, Ahmet (1992), **Fatih ve Şiirleri**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2215, Bilim Ve Kültür Eserleri Dizisi: 524, Öğretmen Yazarlar, 83, İstanbul.
- BAKÎ (1994), **Bâkî Dîvânı [Tenkitli Basım]**, (Hrz. Sabahattin Küçük), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 601, Ankara.
- BANARLI, Nihad Sami; (1987), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, 2 Cilt, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- BEKTAŞ, Ömer (1991), **Sûdî'nin Gülistan Şerhi Tanıtım ve Kafiye İndeksi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya [Basılmamış Seminer Çalışması].
- BELİĞ, İsmail Belig -Bursalı; (1998), **Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân**, (Hrz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu), Kaynak Eserler Serisi: i, Anıl Matbaa ve Cilt Evi, Ankara.
- BEYÂNÎ, Mustafa bin Carullah (1997), **Tezkiretü's-suarâ**, (Hrz. İbrahim Kutluk), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVIII. Dizi - Sa. 7, Ankara.
- BODROGLİGETİ, A. (1969), **A fourteenth century Turkic translation of Sa'dî's Gülistan (Sayf-ı Sarayı's Gülistan bi't-Türkî)**, Akademiai Kiado, Budapest.
- BURSALI, Bursalı Mehmed Tâhir (1333), **Osmânî Müellifleri**, 3 Cilt, Matbaa-i Âmire, İstanbul.
- BURSALI, Bursalı Mehmel Tâhir (1990), **Osmanlılar Zamanında Yetişen Kırım Mü'ellifleri**, (Hrz.: Mehmet Sarı), Kültür Bakanlığı Yayınları: 1155, Kaynak Eserler Dizisi: 41, Ankara.

- ÇAVUŞOĞLU, Şerife (1978), **Zaifi'nin Gülistân Tercümesi**, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Lisans Tezi, Ankara.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1994), **Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2540, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 657, Araştırma - İnceleme Dizisi: 38, İstanbul.
- ÇELTİK, Halil (1998), **Ömer Ferit Kam ve Âsâr-ı Edebiye Tetkikatı**, Kültür Bakanlığı Yayınları: 2030, Sanat- Edebiyat Eserleri Dizisi: 156, Ankara.
- ÇİÇEKLER, Mustafa (1994), **Kemal Paşa-zâde ve Nigâristân'ı**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul [Basılmamış Doktora Tezi].
- DEMİREL, Mustafa (1983), **Kemal Paşazade, Yûsuf u Züleyhâ**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 513, 1000 Temel Eser Dizisi: 92, Ankara.
- DÜNDAR, Seyhan (1998), **Prizrenli Şem'in Şerh-i Gülistân'ı**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi].
- ECKMANN, János (1989), "Sadi *Gülistân'ın* Bilinmeyen Çağatayca Bir Çevirisi", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1968**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu yayınları: 286, 2. Baskı, Ankara, ss. 17-29.
- ECKMANN, János (1996), "Memlûk-Kıpçak Edebiyatı", **Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar**, (Yayına Hazırlayan: Osman Fikri Sertkaya), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 635, Ankara.
- FÂİK (Reşâd) (1309), "İbn-i Kemâl", **Hazîne-i Fünûn**, Adet: 2, İstanbul, ss. 12-4.
- FÂİK (Reşâd) (1310), "Şârih-i Mesnevi Sürûrî", **Hazîne-i Fünûn, II.** sene, Adet: 14, İstanbul, ss. 110-2.
- FEHÎM-İ KADÎM (İ991), **Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi**, (Hzn: Tahir Üzgör), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı: 44, Ankara
- FÜRÛGÎ, Muhammed Ali (trhs.), **Külliyyât-ı Sa'dî**, Müessesesi-i Matbuâtı Ahmed İlmî, Tehrân.
- GÜLEÇ, Hasan (1991), "Ayşî Mehmed Efendi" mad., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 4, İstanbul, s. 287.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1992), "Harezm-Kıpçak Sahasında Türk Edebiyatı", **Türk Dünyası El Kitabı Üçüncü Cilt Edebiyat**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Seri: I, Sayı: A-23, İkinci Baskı, Ankara, ss. 68-79.
- HASAN ÇELEBİ (1989), **Kınalı-zade, Tezkiretü's-suarâ**, (Hzr. İbrahim Kutluk), 2 Cilt, 2. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVIII. Dizi - Sa. 41, Ankara.
- HAYÂLÎ BEY (1992), **Hayâlî Divanı**, (Hzr. Ali Nihat Tarlan), Akçağ Yayınları, Genel Yayın No: 51, Türk Klasikleri / Divanlar 6, Ankara.
- HOCA, Nazif M. (1980), **Sûdî, Hayatı, Eserleri ve İki Risalesinin Metni**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2722, Şarkiyat Enstitüsü, İstanbul.
- İBNÜLEMİN, İbnülemin Mahmut Kemal İnal (1980), **Son Asır Türk Şairleri**, Cilt: I-IV, Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- İLAYDİN, Hikmet (1974), **Sadi, Gülistan**, Hürriyet Yayınları: 84, Büyük Klasikler: 11, İslâm Klasikleri: 14, İstanbul.
- İPEKTEN, Halûk; İSEN, Mustafa; TOPARLI, Recep; OKÇU, Naci; KARABEY, Turgut; (1988), **Tezkirelere Göre Divan Edebiya-**

- tı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 942, Kaynak Eserler Dizisi: 12, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1994), **Kühü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını - Sayı: 93, Tezkireler Dizisi - Sayı: 2, Ankara.
- JOSEPH, Thury (1331), "On Dördüncü Asır Sonlarına Kadar Türk Dili Yâdigarları", **Millî Tettebular Mecmuası**, Cild: 2, Sayı: 4, Teşrînevvel-Eylül, ss. 81-133.
- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi (1969), "Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nin Dil Husûsiyetleri", **Türkiyat Mecmuası**, C. XV, 1968, İstanbul, ss. 75-126.
- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi (1972), "Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nin Yayını Üzerine", **Türkiyat Mecmuası**, C. XVII, 1972, İstanbul, ss. 251-61.
- KARTAL, Ahmet (1999), **Osmanlı Medeniyetini Besleyen Kültür Merkezleri (XI. Asırdan XVI. Asrın Sonuna Kadar Türk Edebiyatı ve Fars Edebiyatının Münasebetleri)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara [Basılmamış Doktora Tezi].
- KÂTİB ÇELEBİ (trhs.), **Min-Kitâbi Keşfi'z-zunûn 'An-Esâmî'l-Kütübi ve'l-Funûn**, (Mukaddime: Âyetullâh el-Azmî, es-Sey-yid Şehâbeddîn en-Necefi el-Meraşî), Beyrut-Lübnan [Şerefettin Yalçın ve Kilisli Rifat Bilge tarafından hazırlanıp yayınlanan eserden ofset baskı].
- KİLİSLİ RİFAT BİLGE (1984), *Şeyh Sâdî-i Şîrâzî, Bostan ve Gülistan*, Can Kitabevi, Konya.
- KİLİSLİ RİFAT (1962), **Şeyh Sadi-i Şîrâzî, Gülistan** [Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın Bir Mukaddimesi Vardır], Yedinci Baskı, Şarktan Garba Seçme Eserler: 9, Yeni Matbaa, İstanbul.
- KOÇİN, Abdülhakim (1991), **Zaifî ve Bustân'ı Nesâyih'i [İnceleme ve Tenkitli Metin]**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi].
- KURNAZ, Cemâl (1990), **Halk ve Divan Şiirinin Müsterekleri Üzerine**, Akçağ Yayınları Genel Yayın No: 52, Ankara.
- MECDÎ, Mehmed Mecdî Efendi (1989), **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, Hadaiku's-kakaik**, (Hr. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları: 50, Tıpkı Basımlar: 3/2, İstanbul.
- MEHMED FEVZİ (1312), *Bülbülîstân*, Matbaa-i Âmire, [İstanbul].
- NASR (1316), "Heftüsadmîn Sâl-i Tasnîf-i *Gülistan*", **Mecelle-i Ta'lîm u Terbiyet**, Şu-mâre-i 11 ve 12, [Tebriz], ss. 797-805.
- NECÂTÎ BEĞ (1992), **Necâtî Beg Dîvânı**, (Hr. Ali Nihat Tarlan), Akçağ Yayınları Genel Yayın No: 51, Türk Klâsikleri / Divanlar: 4, Ankara.
- NECEFZÂDE, Yakup Kenan (1965), **Şirazlı Şeyh Sa'di, Gülistan [Ashnın Tam ve Mükemmel Tercümesi]**, (Bastıran: H. Mazlum Akkoyunlu), Doğu Şaheserleri Serisi: 1, Ülkü Matbaası, [İstanbul] 1965.
- OKUYUCU, Cihan (1995), **Hilmî, Bahru'l-kemâl [Transkribe Metin]**, Erciyes Üniversitesi Yayınları: 84, Kayseri.
- OLGUN, İbrahim (1978), "Türkçe Sadi ve Hafız Çevirileri", **Türk Dili, Çeviri Sorunları Özel Sayısı**, Sayı: 322, 1 Temmuz 1978, Ankara, ss. 117-26.
- ONAY, Ahmet Talât (1993), **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, (Hr. Cemâl Kurnaz), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 77, Ankara.
- OSMAN FÂİK (1307), **Zübde-i Gülistân**, Der-

saadet (İstanbul).

ÖZ, Yusuf (1996), **Tarih Boyunca Farsça-**

Türkçe Sözlükler, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara [Basılmamış Doktora Tezi]

ÖZKAN, Mustafa (1993), **Mahmûd b. Kâdf-i Manyas, Gülistân Tercümesi**[Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük], Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 562, Ankara.

RÂMÎZ (1994), **Râmiz ve Âdâb-ı Zurafa'sı** [İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük], (Hrz.: Sadık Erdem], Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı: 79, Tezkireler Dizisi-Sayı: 1, Ankara.

SADÎ, [Sa'dî-i Şîrâzî, Şeyh] (1249,1276,1291), **Gülistân Şerhi**, (Şerh ve tercüme eden: Sûdî Bosnavî), [Dârü't-tubaati'l-Âmire, İstanbul].

SADÎ, [Sa'dî-i Şîrâzî, Şeyh] (1286, 1288), **Gülistân Şerhi** (Şerh ve tercüme eden: Sûdî Bosnavî), [Matbaa-i Âmire, İstanbul].

SADÎ (1349), **Şerh-i Sûdî ber-Gülistân** (Tercüme edenler: Haydar Hoşînat - Zeynel Âbidîn Çavûşî - Ali Ekber Kazimî), Tehrân.

SÂDÎ-İ ŞÎRÂZÎ (trhsa), **Gülistân Tercümesi Mülistân**, (Tercüme eden: Muhammed Said), İstanbul.

SÂDÎ-İ ŞÎRÂZÎ (1291), **Gülistân - Mülistân. Said Efendi** [Çeviren], [İstanbul].

SÂDÎ-İ ŞÎRÂZÎ (1292), **Gülistân Kitabının Tercümesidir**, (Tercüme ve Şerheden: [Hoca] (Sadeddin) [Efendizâde Mehmed] Esad, (Tashih eden ve yayımlayan: Şevketbeyzade Safvet), İstanbul.

SÂDÎ-İ ŞÎRÂZÎ (1303), **Cidâl-i Sa'dî bâ-Müdde'î**, (Mütercimi: Safî), Matbaa-i Ebüzziya, "Kütübhâne-i Ebuzziyâ: [7], İstanbul.

SÂMÎ, Şemsettin Sâmî **Kâmûsu'i-a'lâm**, 6 Cilt, Tıkıbasım/facsimile, Kaşgar Neşriyat, Ankara.

SARAÇ, M.A. Yekta 1995), **Şeyhülislam Kemal Paşazade Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Bazı Şiirleri**, Risale, İstanbul.

SEHÎ BEY (1980), **Tezkire "Heşt-Behişt"**, (Hrz. Mustafa İsen), Tercüman 1001 Temel Eser: 152, İstanbul.

SEYFİ SERÂYÎ (1954), **Gülistan Tercümesi**, (Feridun Nafiz Uzluk'un Önsözü ile), Türk DİL Kurumu Yayınları, Ankara.

SEYF-İ SERÂYÎ (1989), **Gülistan Tercümesi [Kitâbu Gülistan bi't-türk]**, (Hrz. Ali Fehmi Karamanlıoğlu), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk DİL Kurumu Yayınları: 544, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

SÜREYYÂ, Mehmed Süreyyâ (1311), **Sicill-i Osmânî**, 4 Cilt, Matbaa-i Âmire, İstanbul.

ŞAFAK, Rizâ-zâde (1316), "Nukâti-yi Râci' be-*Gülistân*", **Mecelle-i Ta'lîm u Terbiyet**, Şumâre-i 11 ve 12, [Tebriz], ss. 681-6.

ŞEYH SA'DÎ (1996), **Gülistân**, (Türkçesi: Niğ-deli Hakkı Eroğlu - Hazırlayanlar: Azmi Bilgin - Mustafa Çiçekler), Risâle, İstanbul.

ŞİMŞEKLER, Nuri (1998), **Şâhidî İbrâhim Dede'nin Gülşen-i Esrâr'ı** [Tenkitli Metin -Tahlil], Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Konya, [Basılmamış Doktora Tezi].

TAYMAS, A. Battal (1988), "Seyf Sarayî'nin *Gülistan* Tercümesini Gözden Geçiriş", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1955**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 159, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, ss. 73-98.

TEZCAN, Nuran (1979), "Bursalı Lâmi'î Çele-

- bi", **Türkoloji Dergisi**, VIII. Cilt, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss. 305-43,
- TOGAN, Zeki Velidî (1960), "Londra ve Tahran'daki İslâmî Yazmalardan Bazılarına Dair", **İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi III/2-4**, ss. 133-68.
- TOKATLI, Ümit (1991), **Pîr Mehmed b. Evrenos b. Nûreddin Za'îfi, Kitâb-ı Bostân-ı Nasâyih**, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 91, Kayseri.
- UĞUR, Ahmet (1987), **İbn-i Kemal**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 822, Türk Bü-yükleri Dizisi: 50, İzmir.
- ÜZGÖR, Tahir (1990), **Türkçe Dîvân Dibaceleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1228, 1000 Temel Eser Dizisi: 160, Ankara.
- YAHYÂ BEY (1977), **Divan [Tenkitli Basım]**, (Hzr. Mehmet Çavuşoğlu), İstanbul.
- YAZICI, Tahsin (1993), "Sa'dî" mad. **İslâm Ansiklopedisi**, C. 10, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- YAZICI, Tahsin (1996), "*Gülistan*" mad., **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 14, İstanbul, ss. 240-1.
- YENİ TÜRK ANS. (1985), "Sa'dî" mad., Cilt: 9, Ötüken Yayınları, İstanbul, s. 3325.

TURKISH TRANSLATIONS OF SA'DÎ-İ ŞÎRÂZÎ'S GULİSTAN

Dr. Ahmet KARTAL

*Kırıkkale University
Faculty of Science and Arts*

ABSTRACT

Sa'dî-i Şîrâzî is one of the most popular and important figures of Iranian (Persian) Literature and honestly had made a career in the world literature. *Gulistan* is one of his most famous works and contains some moral stories. This work has been read by most of the intellectual people, especially sunni muslims, with appreciation and joy since it was written. Until early 20 century it had been used as a coursebook to teach Persian language and literature in *medreses* of various Islamic countries and also was translated in many languages. Poems, sprinkled among stories were written in a beautiful style which couldn't be imitated for centuries, were authentic for both literature and their language and words used. Rare words, terms and witticisms in it are not easy to understand for both foreigners and Iranians. This difficulty occurs mostly for foreigners. Because of this, a lot of translations of *Gulistan* and explanations on it had been written in the past. in this study, first dwelled on *Gulistan*, then on its translations and explanations, its *nazires* in Persian language and glossaries (dictionaries) written for *Gulistan*.

Key Words:

Turkish Literature, Gulistan, Translation, Explanation, Effect, Dictionary

ТУРЕЦКИЕ ПЕРЕВОДЫ ПРОИЗВЕДЕНИЯ САДИ-И ШИРАЗИ «ГЮЛИСТАН»

Др. Ахмет КАРТАЛ
Университет Кырыккале
Факультет естественных и гуманитарных наук

РЕЗЮМЕ

Сади-и Ширази является одним из самых знаменитых и важнейших представителей иранской литературы и в то же время занял свое заслуженное место в мировой литературе. «Гюлистан» - это самое знаменитое произведение Ширази, состоящее из нравоучительных историй. Это произведение с момента написания с наслаждением и одобрением читала почти вся интеллигенция исламского мира и, в частности, мусульмане-сунниты. До начала 20-го века произведение использовалось в качестве учебника персидского языка и литературы в различных медресе исламских государств и было переведено на многие языки. В этом произведении, написанном в прекрасном, неповторимом стиле стихи, вставленные между рассказами, в плане искусства и по используемым словам и смыслу имеет свою особенность. Многие редкие слова, понятия и содержания, тонкие остроты нелегко понять как для иностранцев так и для самих иранцев. Для иностранцев это еще тяжелее. В связи с этим с прежних времен у «Гюлистан», как и в других языках, было множество турецких переводов и толкований. В этой работе сначала даётся информация о Гюлистан, потом о турецких переводах и толкованиях, персидских примерах и турецких словарях, написанных для Гюлистан.

Ключевые слова:

Турецкая литература, Гюлистан, Перевод, Толкование, Влияние, Словарь.